

1983/84:147

Torsdagen den 17 maj em.

Kl. 19.30

Förhandlingarna leddes till en början av andre vice talmannen.

20 § Föredrogs

Utrikesutskottets betänkande

1983/84:19 Nordiska ministerrådets allmänna budget för år 1985 m. m. (prop. 1983/84:185)

Utskottets hemställan bifölls.

21 § Strukturförändringar inom specialstålsindustrin, m. m.

Föredrogs näringsutskottets betänkande 1983/84:35 om strukturförändringar inom specialstålsindustrin, m. m. (prop. 1983/84:157 delvis).

Anf. 112 PER WESTERBERG (m):

Herr talman! I varje ekonomi som växer pågår ständigt förändringar. Nya produkter, maskiner och företag kommer till och ersätter gamla i en fortgående process, dvs. det sker en kontinuerlig strukturuomvandling. Det finns således både en positiv, nyskapande sida och en negativ avvecklingssida av strukturuomvandlingen. Så länge nya enheter kommer till i samma takt som gamla företag, arbetsställen, avdelningar m. m. läggs ned, utgör detta inget större problem för näringspolitiken och ekonomin som helhet.

Det svenska näringslivet besitter onekligen en omfattande teknisk och ekonomisk kompetens. Många företag tillhör de främsta på världsmarknaden inom resp. områden. Det är väsentligt att ytterligare utveckla den framåtskridande delen av näringslivet. Där finns stor skicklighet och stort kunnande. Den utvecklingskraftiga delen av näringslivet har emellertid blivit alltför liten i Sverige. Förnyelse och avveckling måste bättre motsvara varandra för att skapa balans i ekonomin och inte minst på arbetsmarknaden.

Den socialdemokratiska politiken innebär i praktiken en överskattning av politikernas förmåga och kunskaper att leda en så komplicerad och

Strukturförändringar inom specialstålsindustrin, m. m.

mångskiftande process som näringslivets förnyelse utgör. Det visar sig också att omfattande nya statliga anslag getts till förlustbringande företag, samtidigt som vissa neddragningar görs på de områden – t. ex. exportbefrämjande åtgärder – som är framtidsinriktade. Regeringens uttalanden, att den nya industripolitiken skall ge offensiva satsningar, är därför i stor utsträckning snarast ett frasmakeri.

Det behövs generella insatser som stärker näringslivets långsiktiga konkurrenskraft. Regeringens devalvering är visserligen en generell åtgärd, men eftersom den inte kombineras med den nödvändiga åtstramningen, blir det osäkert om den ger några bestående effekter. Besparingar och strukturförändringar skulle ha vidtagits för att åstadkomma förutsättningar för en bättre konkurrenskraft, inte bara för stunden utan även på längre sikt.

Moderata samlingspartiet har all anledning att beklaga de selektiva stödåtgärder som i så hög grad kom att dominera näringspolitiken under 1970-talet och början av 1980-talet. I framtiden krävs en mer positiv syn på strukturomvandling och förnyelse inom näringslivet. Näringspolitiken måste inriktas på att stimulera ett mer dynamiskt näringsliv och undanröja hinder för en vitalisering av ekonomin.

Under 1978 och 1979 ställde staten som ett exempel, som behandlas i ifrågasvarande betänkande från näringsutskottet, finansiella resurser till specialstålsindustrins förfogande för att underlätta strukturanpassningen inom denna bransch. Lån och lånegarantier lämnades till företagen. Vidare har den s. k. delegationen för strukturfrågor inom vissa branscher kunnat bevilja bolag villkorlån. Detta har bl. a. skett till Björneborgs Järnverks AB, AB Bofors Kilstaverken och framför allt Uddeholm AB. Statliga lån och lånegarantier har även beviljats till Sandvik AB, Fagersta AB och Avesta Järnverk AB. Enbart inom specialstålsindustrin har således i det närmaste 2 000 milj. kr. lämnats i form av lån eller lånegarantier, och då i viss mån även upplupen ränta oräknad.

Det vi nu behandlar är snarast en uppgörelse med den hittills förda negativa selektiva industristödspolitiken vad avser specialstålsindustrin.

Den nya specialstålsstrukturen som nu framtonar förefaller ur statsmaktens synvinkel vara mycket positiv. För det första tar ett enskilt ägt företag ledningen i den nya företagsgruppen. Det är positivt utifrån flera utgångspunkter. Den lösningen innebär att strikt affärsmässiga principer kommer att gälla vid omstruktureringen vid specialstålsindustrin. Detta innebär den mest konkurrenskraftiga strukturen för framtiden, som kan garantera den bästa utvecklingen såväl för sysselsättning som för ekonomi. Därutöver är det även positivt att delar av de gamla ägarna tar det fortsatta ansvaret för omstruktureringen. En stor del av politiseringen i samband med omstruktureringar inom andra branscher, som Svenskt Stål, Svenska Varv m. fl. där statsmakten lett omstrukturering, har försvårats allvarligt genom politiska ingripanden, krav, påtryckningar och särredovisningar, som endast möjliggjorts genom att statsmakten har haft det fulla ekonomiska ansvaret.

För det andra kan sägas att uppgörelsen förefaller vara positiv utifrån rent statsfinansiell synvinkel. Ett erkännande tycker jag man måste ge till

Strukturförändringar inom specialstålsindustrin, m. m.

finansdepartementets förhandlare om avvecklingen av delar av de villkorslån som kommit i fråga. Statsmaktens kostnader för att erhålla väsentligt bättre säkerheter för de ytterst osäkra fordringar som det här varit fråga om samt återbetalning av delar av dessa är till gagn för alla parter. Eftersom den statsfinansiella situationen har varit pressad och gjort det besvärligt att återfå pengar utan ingripanden – det gäller framför allt Uddeholm AB och Bofors Kilsta AB som bägge är svaga och närmast har hot över sig om betalningsinställelse – har staten blivit tvingad att avskrivna lån i dessa företag genom denna förhandlingsuppörelse. I och med att statmaktens fordringar i princip saknar säkerhet skulle förlusterna vid en konkurs eller betalningsinställelse i dessa två fall med stor sannolikhet blivit väsentligt större än den förhandlingsuppörelse vi i dag har att ta ställning till. Det är tillfredsställande att resp. moderbolag värderat sitt eget goda rykte och kostnaderna för en betalningsinställelse så högt att man varit villig att ta konstnaderna för saneringen, när regeringen varit beredd att ta viss del genom avskrivningar av en del av nämnda villkorslån. Av dessa skäl delar vi regeringens överväganden om avskrivningarna av lån för det nya specialstålsföretaget Avesta AB.

Däremot kan vi inte gå med på att framtida ändringar av villkoren för villkorslånen skall överlåtas för beslut endast av regeringen. Vi vill ur vår synvinkel förbehålla oss rätten att dessa ändringar skall ske först efter riksdagens godkännande, vilket även framhålls i reservation till detta betänkande.

Vad avser sysselsättningseffekterna i Bergslagen av den kommande omstruktureringen finns det anledning att återkomma i denna kammare i samband med arbetsmarknadsutskottets behandling av dessa frågor. Det finns dock anledning att enkelt kommentera att vi tycker att det är positivt att Bruksinvest AB bildats av de företag som ingår i specialstålsfusionen, och att detta Bruksinvest skall arbeta efter strikt affärsmässiga principer med etablering av företag inom de orter som kan komma att drabbas av sysselsättningssvårigheter. Denna affärsinriktning garanterar väsentligt stadigare och bättre framtidsutsikter än många andra typer av investeringsbolags konstruktioner som setts dagens ljus i denna kammare. Affärsmässigheten är en garanti för att konkurrenskraftiga företag etableras.

De särskilda insatser som föreslås i propositionen till stöd för insatser inom Bergslagen för sysselsättning om totalt 25 milj. kr. förefaller vara mer kosmetiskt betingade än reella. Beloppet är litet, och antalet berörda kommuner är väldigt stort. Insatser som kan komma i fråga blir följaktligen mycket marginella. En generellare politik till förmån för ökade insatser på utbildningsområdet och en mer yrkesinriktad utbildning direkt på företagen är därför att föredra. Bergslagen är självfallet ett problemområde. Men det går inte att särskilt prioritera varje område inom landet. De verkliga stödområdena finns nog trots allt i Norrlands inland. Särskilda insatser bör självfallet göras på orter som träffats osedvanligt mycket av svåra struktur-omvandlingar. Till detta har vi kanske anledning att återkomma senare när saneringen inom det nya Avesta kommit längre.

I den mån ytterligare åtgärder i vissa fall kan anses nödvändiga bör härför

Torsdagen den
17 maj 1984

Strukturförändringar inom specialstålsindustrin, m. m.

medel användas som ställs till länsstyrelsernas förfogande.

I utskottets betänkande berörs även Svenskt Stål AB:s framtida ägarstruktur och ekonomiska inriktning. Vi har anledning att ånyo slå fast att Svenskt Stål AB skall drivas efter strikt affärsmässiga principer. Det finns ingen orsak för statsmakten att frångå denna inriktning. Det vore att återgå till en form av statsdirigerad och statsunderstödd politik att direkt gripa in i enskilda företags ledning och organisation. I stället bör statsmakten på sikt, när möjligheter yppar sig, överväga en privatisering av företaget. SSAB är för dagen ingen börskandidat, även om företaget nu åter har blivit lönsamt. Omstruktureringen och effektiviseringen måste fullföljas. Förmodligen måste också omfattande omstrukturering av den centraleuropeiska stålindustrin slutföras innan statens ägarengagemang i SSAB kan upphöra. På sikt bör emellertid detta ske.

Vidare behandlas även de nya s. k. råjärnsprocesserna. Övergången inom stora delar av stålindustrin till användning av skrot som råvara kan ha stora följdverkningar på sikt för råvaruförsörjningen och därmed även för produktionsmöjligheterna. Detta har inneburit att intresset för nya råjärnsprocesser har blivit betydande. Den nya plasmatekniken för främställning av järnsvamp har i detta sammanhang prövats. Vi finner inte någon anledning att riksdagen skall fälla några uttalanden eller ha åsikter om var eventuella verk för framställning av järnsvamp bör förläggas. Om järnsvampverk skall byggas – ett eller flera – måste avgörandet fällas av de intressenter som finns i resp. projekt. Lönsamheten för järnsvampverket bör vara helt avgörande för lokalisering och eventuellt byggande. Bidrag från energiverket eller liknande myndigheter för upphandling av ny teknik bör avgöras och prövas på sedvanligt sätt utan riksdagens ingripande. Någon som helst beredning eller ytterligare kunskapsinhämtande från utskottets sida har inte heller skett, vilket borde ha erfordrats om man skulle ha gjort något positivt uttalande i den ena eller den andra riktningen. Ingen ledamot har heller begärt detta under utskottets sammanträden.

Med näringsutskottets betänkande 35 hoppas jag för egen del och utifrån mina egna politiska synpunkter att vi kan sätta punkt för en del av den industristödspolitik som dominerat svensk ekonomi under en alldeles för lång tid. En generellare politik gör marknadsekonomi funktionsdugligare. Ökad lönsamhet gör det möjligt för fler företag att tillhöra den expanderande delen av näringslivet.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till reservationerna 5 och 6 i näringsutskottets betänkande 35.

Anf. 113 TAGE SUNDKVIST (c):

Herr talman! Jag vill inledningsvis påpeka att jag kommer att vara mycket kortfattad. Jag är angelägen att understryka att detta inte sammanhänger med frågans vikt utan mer beror på omtanke om den arbetsbelastning som kammaren f. n. har.

Frågan om strukturförändringar inom specialstålsindustrin är, som jag antydde, en mycket viktig fråga. Den är inte någon ny fråga, som Per

Westerberg konstaterade i sitt anförande. Även utskottet konstaterar detta och framhåller i sin skrivning att det redan år 1975 uppstod en överskottssituation i fråga om rostfritt stål inom specialstålsindustrin. Denna överskottssituation gällde alla västländer och fick som följd starkt pressade priser och en klart otillfredsställande lönsamhet.

1977 medverkade staten för första gången i strukturförändringar inom specialstålsindustrin, i form av ekonomiskt bistånd. Det är dock inte bara inom specialstålsindustrin som staten har gått in med stöd. Stålsindustrin i sin helhet och varvsindustrin har också genomgått strukturomvandling där staten har medverkat.

Naturligtvis har dessa förändringar varit mycket smärtsamma. Det låter visserligen vackert att tala om strukturförändringar, men varje rekonstruktion medför alltid friställning av arbetskraft. Sysselsättningen minskar, och det blir allt fler arbetssökande på arbetsförmedlingarnas kontor.

Det har emellertid varit en nödvändig procedur. I alla i-länder har man haft en allför stor produktionsapparat, vilket har lett till överproduktion.

Då vi ser på andra jämförbara länder, kan vi vara tacksamma för att vi har de stora strukturomvandlingarna av industrin bakom oss. Så är inte fallet i andra industriländer. Där har man fortfarande kvar alldeles för stora produktionsapparater. Där har man den svåra nedbantningen framför sig. Det räcker kanske med att peka på Frankrike, som vi vet i dagarna har stora bekymmer när man skall börja banta ned sin stålindustri.

Vad har vi då för fördelar av att vi har gjort denna strukturomvandling i vår industri? Jo, när högkonjunkturen äntligen kom kunde vi gå in i den med livskraftiga företag, som kunde ta vara på de fördelar högkonjunkturen har bjudit på. Detta har som bekant satt sina spår bl. a. i vår utlandshandel.

I dagens ärende finns det en bred majoritet i näringsutskottet som godkänner de grundläggande förslagen i proposition 157. Vi från centerpartiet hör till denna majoritet. I ett par delfrågor är vi dock oeniga med socialdemokraterna, och det har tagit sig uttryck i ett par reservationer, som jag vill kommentera litet grand.

Reservation 5 behandlar framtida ändringar av villkoren för villkorslån. Regeringen har i en uppgörelse med de berörda stålföretagen kommit överens om att lämna s. k. villkorslån. Det har vi från vår sida ingenting att invända mot. Däremot är vi inte beredda att ge regeringen bemyndigande att i framtiden ändra villkoren för dessa lån utan att höra riksdagen, vilket man begär. Om det så småningom skulle visa sig nödvändigt att ändra lånevillkoren, är det principiellt riktigt att riksdagen får vara med och besluta om detta.

I reservation 6 tas frågan om avveckling av industristödspolitik upp. Här behandlar vi en fråga som kommer att vara än mer aktuell i ett näringsutskottsbetänkande som vi skall behandla senare i vår, nämligen betänkande nr 42 om industriell utveckling. Därför kan jag fatta mig kort också på den punkten. Just nu vill jag nöja mig med att säga att det säkraste sättet att få fart på hjulen i industrin är att genom generella åtgärder ge näringslivet möjlighet att utvecklas. Det är därför som vi centerpartister är med om reservation nr 6. Låt mig citera ur denna reservation:

”Näringspolitiken måste inriktas på att stimulera till ett mera dynamiskt näringsliv och på att undanröja hinder för en vitalisering av svensk ekonomi. Ökad lönsamhet gör det möjligt för fler företag att tillhöra den expanderande delen av näringslivet. Ett antal selektiva insatser kan då avvecklas.”

Herr talman! Med vad jag här har anfört yrkar jag bifall till reservationerna 5 och 6 och i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 114 LARS-OVE HAGBERG (vpk):

Herr talman! Den nya ägarstrukturen inom den specialstålsindustri som tillverkar rostfritt stål är ett resultat av en ny modell, som industriministern säger har ersatt Åslings akutmottagningspolitik. Uppgårelsen har på sina håll kallats en helsvensk lösning. När den var ett faktum myste både Axel Johnson och industriministern över hur det hade gått till.

Regeringen hade tagit initiativet och bett JohnsonGruppen att ta på sig ett ägaransvar, och tillsammans hade JohnsonGruppen och regeringen förhandlat fram en ägaruppgörelse, där JohnsonGruppen och Sandvik nu blir ensamägare. Vissa av fackföreningsrörelsens toppar har även sitt finger med i förhandlingarna.

Men de som inte fick vara med var de som direkt berördes: de arbetande i berörda stålföretag. De fick via radio och TV höra nyheten om uppgörelsen. Det kanske är detta som är den nya svenska modellen – att köra över de lokala facken och de arbetande.

Uppgårelsen – mellan Avesta Jernverks AB, Sandvik AB, Fagersta AB och Nyby Uddeholm AB – innebär att Avesta och Sandvik delar upp befintlig stålrörelse. Avesta och Sandvik bildar två bolag, ett bolag för svetsade rör och ett annat bolag för metallurgi och varmvalsning, som de har tillsammans. Övrig verksamhet samlas i Avesta.

Med denna omstrukturering av den rostfria specialstålsindustrin beräknas att ungefär 1 000–2 000 arbetstillfällen kan komma att försvinna.

Den stora frågan är hur många av de fyra metallurgierna som skall läggas ner. Det är minst två i den första omgången och kanske ytterligare någon senare. De som utpekats först är Fagersta och Degerfors. Man kan också fråga sig hur investeringarna skall ske och hur de problem som uppstår när metallurgierna läggs ned skall lösas. Det finns inga uppgifter om det i dag. Hur blir det med investeringar i stränggjutningen i framtiden för att man där skall få erforderliga ämnen till de valsverk som finns kvar? Visserligen skall också valsningskapaciteten minskas, vilket är en av förutsättningarna för omstruktureringen.

Detta är alltså en rekonstruktion av stålindustrin på en lägre nivå. Vad man inte ser här är framtidsinvesteringar, utan det är en rekonstruktion som betyder att man minskar kapaciteten, minskar antalet sysselsatta. Nu skall den framtida strukturen i sedvanlig ordning bli föremål för förhandlingar i företagen, och det är förhandlingar som har en given ram. De är bestämda på förhand genom den gjorda uppgörelsen. Därmed har storfinansien och regeringen kopplat ett ordentligt grepp – ett strupgrepp – på de arbetande i Bergslagen.

Från vpk:s sida finner vi att utgångspunkten för omstrukturering av specialstålsindustrin är felaktig och innebär en katastrof för Bergslagen på sikt. För just omstruktureringen av framtiden inom denna bransch är livsnerven i Bergslagen. Vi har ju en akut kris; det har varit en karusell av nedläggningar och rationaliseringar, och den kapitalistiska krisen har slagit hårt. Krisen kommer tydligen att förvärras ytterligare.

För några år sedan framhöll SIND, statens industriverk, i sin prognos att det skulle behövas 45 000–60 000 nya arbetstillfällen för att förhindra en ökning av arbetslösheten under 1980-talet. Länsplanering 83 – en sammanfattning av den – visar att det fram till år 1990 skall bli 24 000 färre arbetstillfällen i Bergslagslänen.

Staten kommer i den här uppgörelsen att efterskänka 450 milj. kr. av sina lån till specialstålsbolagen. Som motprestation, säger man, skall de här företagen satsa tillsammans 100 miljoner, 25 miljoner var, i ett bolag för nya jobb. Det skall kallas Bruksinvest. Bolaget skall drivas efter kommersiella principer. Man kan här se att detta är en form av grindslant, vilken möjliggör för två av de här stora bolagen att smita ifrån ansvaret för stålindustrin i Bergslagen. På samma grund kan man fråga sig hur många nya jobb de kapitalistiska marknadskrafterna kommer att skapa via detta Bruksinvest.

Med tanke på allt detta anser vi att ett Bruksinvest av den här typen utifrån strikt kommersiella utgångspunkter inte bör komma till stånd, utan bolaget måste ha samhällsekonomiska målsättningar för sin verksamhet för att över huvud taget i ett krisområde få i gång verksamhet som är nyttig.

Dessutom krävs det av bolagen att de satsar i en större storleksordning än nu. Vi har sagt 2 miljarder i stället för 100 miljoner. Anledningen till att vi säger 2 miljarder är att det är ungefär vad finanshajen Jan Stenbeck har kapat åt sig i stålaffärerna kring Sandvik AB och genom försäljningen av vattenkraft och annat i dag – alltså *en* av de inblandade.

Bolagen bör vidare förmås att bindas vid ett större sysselsättningsansvar på de berörda orterna än vad Bruksinvest egentligen står för. Vi har tyckt att en Bergslagsdelegation vore en bättre huvudman för Bruksinvest än de berörda bolagen.

Nu blir ju Sandvik och Johnsonägda Avesta Jernverks AB moderbolag i den nya stålstrukturen. De kan alltså överta Uddeholms och Fagerstas rostfria produktion på mycket förmånliga villkor. De verkliga vinnarna finns ju här bakom Uddeholms AB och Fagersta AB: finanshajarna Wall och Stenbeck, som dominerar de här företagen. Aktiekurserna har stigit kraftigt när det gäller de här företagen. De löften som Jan Stenbeck gav vid ytterligare överläggningar med industriministern är till intet förpliktande – dessa frågor kommer marknaden att avgöra.

Att det här är en bra affär visade sig i går när det tillkännagavs att Anders Wall skall satsa stenhårt på AB Tresor, Uddeholm och Billerud AB. Han skall nu sätta sig som styrelseordförande i de bolagen och lämna sina uppdrag i AB Volvo. Staten har alltså bidragit till att Anders Wall har förflyttat sig till en basindustri.

Regeringen säger att den har kastat ut den Åslingska modellen och att det

Torsdagen den
17 maj 1984

Strukturförändringar inom specialstålsindustrin, m. m.

är bättre att företagen gör en motprestation. Som vi ser saken är skillnaden ganska marginell. Det är ju samma politik som skall genomföras oavsett metod – det sker på storfinansens villkor. De här motprestationerna är av ganska ringa karaktär. Men vi har från vpk:s sida sagt att de har en smakligare karaktär än de tidigare åtgärderna enligt Åslingmodellen, då man strödde ut subventioner överallt.

Nu föreslår regeringen att riksdagen skall godkänna avskrivningen av lånen och de framtida villkoren för villkorslån. Därmed skall riksdagen godkänna regeringens handlande i den här affären. Som vi ser det är detta att köpa grisen i säcken. Den nödvändiga redovisningen av den framtida strukturen och en gedigen sysselsättningsplan saknas. Därför anser vi att vi inte på dessa lösa grunder kan godkänna uppgörelsen. Man kan fråga sig vad utskottet har för garantier framöver.

Vad är det för planer som ligger i denna uppgörelse? Vad är det för framtidsutsikter? Hur blir det med jobben på de här orterna utöver de 1 000–2 000 som redan har diskuterats i planen?

Den fråga som vi framför allt har ställt lyder: Är det riktigt av de folkvalda att medverka till en sådan här uppgörelse utan att veta vad den egentligen innebär på sikt?

Det är naturligtvis riktigt för den som satsar på marknadsekonomin och tror på storfinansens, som vi nyss hörde att Per Westerberg gör, vilket inte förvånar mig det minsta. Men det förvånar mig att regeringen har sådan klockartro på storfinansens utvecklingsmöjligheter. Hur kan man medverka till en sådan här uppgörelse?

Vad som inger oro framöver är att de berörda bolagen under tiden 1976–1983 har minskat antalet anställda i sina företag med 5 896 personer. Orsaken till denna nedgång ligger väl egentligen i den strukturrationalisering som Bergslagen genomgår utifrån det förhållandet att specialstålet är starkt bundet till exportinriktningen och därmed följer den internationella konjunkturen. Denna inriktning gör att världsmarknaden bestämmer specialstålsindustrins framtid. Ett av problemen ligger därmed i frågan: Hur skall man kunna vända på detta? Kan man vända utvecklingen bara genom den lilla rehabilitering som sker nu med samma inriktning? Vi tror inte det. Men tyvärr stämmer detta med regeringens övriga ekonomiska politik, som i dag går ut på en hänsynslös exportinriktning utan några förändringar av den svenska industrin och dess inriktning.

Tusentals jobb kommer att hotas i fortsättningen i Bergslagen, om ingenting görs. Vändningen kan bara komma, om man rehabiliterar den svenska industrin, tonar ner exportinriktningen, satsar på mindre beroende av importerade insatsvaror i vår verkstadsindustri och ser till att vi har både en kvalitativ och kvantitativ utveckling av vår verkstadsindustri, så att vi får en vidgad hemmamarknad och självförsörjning. Detta gäller framför allt specialstålsindustrin.

Några ingripanden i detta vill ju regeringen inte göra. På s. 11 i betänkandet säger utskottsmajoriteten, som därmed följer regeringen, att företagen själva skall välja produktionsinriktning och bestämma satsningar-

na på och formerna för forskning och utveckling och tillämpningen av ny teknik. Därmed står samhällsintresset i form av regeringen stillatigande och åser utvecklingen i dag. Vi tycker att det skulle vara riktigare att man tillsatte en ny specialstålskommission när 40 % av specialstålsindustrin, framför allt SKF, står utanför. Man borde belysa specialstålsindustrin utifrån ordentliga utgångspunkter.

Hur skall vi klara den minskade sysselsättningen inom specialstålsindustrin? Hur skall man få arbetstillfällen inom eller utom själva stålindustrin? Hur skall företagets ansvar vara för detta? Hur skall man kunna utveckla en produktion för hemmamarknadens behov och koppla ihop produktionen med verkstadsindustrin?

Man måste samordna forskning och utveckling och använda ny teknik inte minst för hemmamarknaden. Man måste åstadkomma en ordentlig ägarsamordning mellan alla led – specialstålsindustri, verkstadsindustri och även gruvindustri och verkligen ta på begreppet ett svenskt metallbolag. Detta är vad en specialstålskommission skulle kunna ta itu med och vända utvecklingen, om den lade fram ordentliga förslag.

Vi har ju erfarenheter från SSAB och vad som har hänt där. SSAB bildades på ruinerna av två privata bolag, Gränges och Stora Kopparberg.

Men Stora Kopparberg har ju dragit sig ur, och nu uppvisar SSAB ett överskott, till priset av kraftiga personalavgångar, nedläggning av produktionsenheter och sysselsättningssvårigheter på både stål- och gruvorterna. Därför är det kanske inte, herr talman, underligt att de arbetande inom SSAB i dag tar till strejkvapnet för att få tillbaka någon del av det som de har förlorat under denna långa tid av prövningar. Hittills har ju nyinvesteringarna slagit väl ut.

En fara som tornar upp sig inom SSAB är emellertid den nästan obefintliga investeringsviljan för framtiden. Det gäller 1990-talet. Vad skall hända då, när den här investeringen via samhället har spelat ut sin roll? Ja, det är den stora frågan. SSAB:s ledning har i dag inget större intresse av att investera för framtiden. Nu skall befintliga anläggningar köras, men vi vet att det tar tid att planera för nya. Därför behövs det en ny inriktning för SSAB utifrån en samhällsekonomisk utgångspunkt.

Något nytt i den statliga verksamheten som är anmärkningsvärt är att SSAB:s företagsledning i dag använder miljöargumentet för att hävda sina krav på en sämre miljö. Det är nämligen så att SSAB tvingar fram försämringar i den miljö som omger dess enheter med hänvisning till att man annars är tvungen att lägga ned sina enheter – och det är ett företag som till 75 % ägs av samhällsintressena.

Det övergripande målet för SSAB borde vara långsiktig konkurrenskraft utifrån samhällsekonomiska krav, dvs. att man skulle hävda sysselsättningens och regionens framtid. Tyvärr tycks det inte vara SSAB-ledningens strävan, inte utifrån det konsortialavtal som man i dag har. Det är väl kanske också helt följdriktigt att det här råder en överensstämmelse. Jag är något förundrad över moderaternas sätt att skriva särskilda yttranden och att argumentera.

Strukturförändringar inom specialstålsindustrin, m. m.

Per Westerberg sade att det snart, när Europa har omstrukturerat, skulle bli dags för de privata intressena att komma in i SSAB. Då bör Per Westerberg och övriga moderater komma ihåg att det gått åt många samhällsmiljarder för att rekonstruera detta företag, som de privata intressena körde i botten ända tills företaget var konkursfärdigt. Men det passar väl att nu, när samhällsmiljarder och sysselsättningstillfällen gått förlorade och det t. o. m. blivit en sämre standard, att komma tillbaka och börsnotera företaget och gå ut på den privata marknaden.

En fråga som återigen aktualiserats när det gäller stålindustrin är frågan om den nya tekniken – framför allt genom att SKF helt självständigt säger att man nu skall välja Stockholm för produktion av järnsvamp, trots att det finns en gammal tradition att sådan produktion bör tillhöra malmområdena. Man har kommit underfund med att även energin påverkar lönsamheten – men också mindre orter än Stockholm borde väl då kunna komma i fråga.

Det allra märkligaste i dag är dock att råjärnsprocesserna – ELRED-, INRED- och Plasmaredprocesserna inte används i den svenska stålindustrin. Inte heller planerar man att använda dem där. Utskottet säger beträffande vår reservation att det är användarna själva, bolagen, som skall bestämma när de skall användas. Det är alltså fråga om att företagsledningarna och marknadskrafterna helt skall få bestämma när en ny teknik skall introduceras och grunden för den svenska stålindustrins framtid skall fastslås.

Återigen framhåller jag att det är avslöjande hur väl moderata intressen tydligen stämmer överens även med regeringens intressen när det gäller maktfrågorna i samhället. För det är tydligen fråga om en enhet därvidlag. Per Westerberg uttalade klart och tydligt att det är ägarna som skall avgöra lokaliseringen.

Herr talman! Jag yrkar bifall till vpk-reservationerna i detta betänkande.

Anf. 115 PER WESTERBERG (m) replik:

Herr talman! Först vill jag säga att det Per Westerberg skulle ha uttryckt klart och tydligt inte var klart och tydligt så som Lars-Ove Hagberg lade orden i min mun. Jag har inte sagt att ägarna ensidigt skall avgöra lokaliseringen. Jag talade om de intressenter som skall finansiera detta eventuella projekt för framställning av järnsvamp. Det kan vara fler än de rena ägarna. Det kan vara avnämare m. m. av diverse spillvärme och annat, vilket Lars-Ove Hagberg känner till väl.

Låt mig även göra ett kort bemötande beträffande SSAB:s bildande. Det var inte bara två privata stålverk som var illa ute och hade gjort stora förluster. Det fanns även ett tredje, ett statligt, nämligen Norrbottens Jernverk, som i samma veva var minst sagt nedkört. Vad statsmakterna har gjort i SSAB har varit positivt. Man har gått in och möjliggjort sådant som ingen annan haft ekonomisk kapacitet till. Trots detta tror jag emellertid att SSAB hade mått väsentligt bättre om riksdagen hade blandat sig mindre i de inre angelägenheterna. Och jag tycker att det är ytterst angeläget att statsmakterna kan återfå så mycket pengar som möjligt av dem som lagts ned i SSAB, genom en framtida avyttring av aktier i bolaget.

Framtidsinvesteringar görs inte i specialstålsindustrin, påstår Lars-Ove Hagberg. Ja, en framtidsinvestering kan faktiskt vara att se till att befintliga företag återfår sin konkurrenskraft och kan ge stadigvarande arbeten och skapa möjligheter till en trygg sysselsättning på längre sikt.

Jag tror inte heller att det var någon grindslant som vare sig Uddeholm eller Fagersta fick betala för att komma ur sina engagemang här. Lars-Ove Hagberg måste vara medveten om att om statsmakterna hade fått sig i ansiktet en konkurs för Nyby Uddeholm, hade statsmakterna förmodligen förlorat ungefär sex gånger så mycket som man nu förlorar genom förhandlingsuppgörelsen. Som jag tidigare sade tror jag alltså att statsmakterna, dvs. i den här delen finansdepartementet, har skött förhandlingarna på ett förtjänstfullt sätt.

Beträffande Bruksinvest är väl bara att säga att vi alltfört tror att det måste vara lönsamma företag som skall ge trygg sysselsättning på längre sikt. Det går inte att lita till förlustföretag. Jag tror att både de anställda och invånarna i Bergslagen och på SSAB:s orter betackar sig för att ha denna kammare som företagsledning. Den ledning som finns är säkerligen mycket bättre skickad att trygga deras framtid.

Anf. 116 LARS-OVE HAGBERG (vpk) replik:

Herr talman! Beträffande placering av t. ex. järnsvampsverk är det klart att initiativet ligger hos SKF. Oavsett vad Per Westerberg säger är det ägaren som bestämmer. Naturligtvis måste företaget förläggas i en miljö där det kan leva. Det behöver också energi, och i det här fallet får det ta emot överskottsenergi. Men det finns möjligheter att åstadkomma detta på andra håll i landet, så det är inget större problem. Men just det förhållandet att det är ägaren, SKF, som bestämmer är ganska avslöjande för hur man vill ha det med t. ex. regionalpolitiken i vårt land.

Beträffande Bruksinvest: Frågan gäller inte kommersiell eller företagsekonomisk lönsamhet i Per Westerbergs mening, där motsatsen är förlust. Det handlar snarare om ett annat begrepp, nämligen samhällsekonomisk vinst. Jag tror att om hänsyn tas till samhällsintressena kan Bruksinvest få en helt annan utgångspunkt än genom den här uppgörelsen.

Jag hävdar att det gäller en grindslant. Om 25 milj. kr. knappt var någonting i Per Westerbergs tidigare anförande, är 100 milj. kr. i det här läget faktiskt inte mycket mer – med fyra storbolag bakom. 100 milj. kr. kan inte vara någon storsatsning. Däremot bör företagen avkrävas ett mycket större ansvar än i dag.

Beträffande SSAB och framtiden: Det är rätt avslöjande att statsmakterna ibland duger för moderaterna. Först vill man satsa miljardbelopp, och sedan vill man sälja ut aktier för att andra skall ta den stora vinsten. Men vad det egentligen gäller är att samhället måste se till att det blir framtidsinvesteringar i de berörda företagen, som har stor regionalpolitisk betydelse på sina orter. Erfarenheten visar att de som har köpt aktier inte tar regionalpolitiska hänsyn.

Sedan gäller det strukturuppgörelsen inom specialstålsindustrins rostfria

Strukturförändringar inom specialstålsindustrin, m. m.

Torsdagen den
17 maj 1984

Strukturförändringar inom specialstålsindustrin, m. m.

sektor. Rekonstruerar man, som man nu gör, kan man kortsiktigt få konkurrenskraft – men vad händer i nästa konjunkturnedgång, som vi ser bakom 1985/86? Skall vi fortsätta anpassa oss då? Eller skall vi ställa över den svenska specialstålsindustrin, så att den har en större del på hemmamarknaden? Det vill naturligtvis inte Per Westerberg. Han kanske hellre vill skrota den i det läget. Men skall man se samhällsekonomiskt på detta måste man välja den senare vägen, dvs. att ge den en större andel av hemmamarknaden.

Anf. 117 PER WESTERBERG (m) replik:

Herr talman! Jag skall ånyo ta upp järnsvampsverket. Nu erkänner Lars-Ove Hagberg faktiskt direkt från talarstolen att det inte bara är ägarna som avgör i och med att det finns miljöintressen. Det måste finnas någon som tar hand om spillvärmen, för att ett järnsvampsverk över huvud taget skall komma i närheten av lönsamhet. Det är fråga om att skapa en offensiv enhet, som inte skall behöva fortsatt statsunderstöd – om man skall kunna åstadkomma en beständig arbetsplats som ett järnsvampsverk möjligen skulle kunna innebära.

Sedan tycker jag att Lars-Ove Hagberg fullständigt har missuppfattat specialstålsuppgörelsen om han hänger upp det hela på satsningen i Bruksinvest. Det är riktigt att det rör sig om 100 milj. kr., men Lars-Ove Hagberg glömmet helt den delen som innebär att Uddeholm får ta över en väsentlig del av alla de villkorslån som låg i Nyby Uddeholm och andra lån och lånegarantier. Det är fråga om hundratals miljoner – över 1 miljard – som statsmakterna på detta sätt kan trygga betalningen för. Det är här de stora pengarna ligger – inte i dessa förhållandevis små belopp som avser Bruksinvest. Jag är fullständigt övertygad om att de satsningar som Bruksinvest kommer att göra kommer att visa sig vara mer beständiga och mycket bättre än de som har skett exempelvis i Dala-Invest och många av de andra investmentbolagen, som bildades på olika orter med problem. Erfarenheterna från dem har inte varit särskilt positiva, utan jag tror att Bruksinvest, med en strikt affärsmässig indelning, har väsentligt bättre förutsättningar och möjligheter att utvecklas.

När det sedan gäller SSAB är det bara att notera att vi inte har någon underlig princip, som ändras gång efter annan. Vi är beredda att i vissa lägen gå in och försöka omstrukturera bolag när inga andra kan göra det.

Vi var tillskyndare av SSAB-uppgörelsen i denna kammare, om Lars-Ove Hagberg minns den. Vi stödde den, och vi tror att det var en bra lösning. Men vi tror inte att den politiska cirkusen runt SSAB:s bildande och även omstrukturering var positiv.

Om vi skall få en bra och kompetent lösning inom specialstålsindustrin får inte denna kammare göra sig till företagsledning. Jag tror att den företagsledning som sitter kommer att ha väsentligt bättre förutsättningar att klara detta än vi har om vi här skall käbbla om varje enskild sak. Vi har inte den bästa kompetensen, vi kan inte åstadkomma de bästa tekniska lösningarna och vi har inte den bästa förmågan att se vad som behövs för att man skall kunna trygga företagets fortbestånd på marknaden.

Anf. 118 LARS-OVE HAGBERG (vpk) replik:

Herr talman! Per Westerberg sade senast, beträffande SSAB, att denna kammare inte skulle vara framsynt eller ha någon som helst kompetens att avgöra vilka behov som finns.

Per Westerberg sade tidigare, om järnsvampsverket, att det fanns andra intressen – energiintressen, miljöintressen osv. Med den logiken finns det, såvitt jag förstår, andra intressen även vad gäller SSAB – regionalpolitiska intressen, de anställdas intressen etc. Skulle det vara någon överensstämmelse mellan de båda fallen och hans logik tillämpas likartat, skulle de olika intressena vara lika starka. Nu är de inte det. Men politikerna har ett mycket stort ansvar för sysselsättning, regionalpolitik och framtid.

Min erfarenhet av SSAB grundar sig på två företag, Stora Kopparberg och Grängesberg, som är ledande i dagens storfinans. Det var de som körde ned stålföretagen, därför att de hade en kortsiktighet i sin företagsledning. Det vill vi inte vara med om mer.

Låt mig sedan beröra bestämningen av ort för järnsvampsverket. Jag tror att den som vill ha energi efterfrågar det – men den som bestämmer en lokalisering är ändå i detta läge och i detta samhälle ägarna. Nu kan miljöintressena förhoppningsvis sätta stopp för ett järnsvampsverk i Stockholm.

Det föreligger ingen missuppfattning från min sida när det gäller specialstålsuppgörelsen. Det föreligger en utpressningssituation – det är privata intressen, som äger också Uddeholm, som här har tänkt gå i konkurs; man har tydligen inte kunnat sköta sina åligganden. Man har tagit lån och säger: Går ni inte in här förlorar ni alltihop. Samtidigt smiter finanskometer i Uddeholm, Billerud, och även Jan Stenbeck, ut bakvägen och skall nu göra stora pengar på andra sidor som Fagersta äger. Det är väl ändå någonting osmakligt i att man i denna uppgörelse inte tar ett helhetsansvar för en basnäring! Det är en utpressning som här sker. Specialstålindustrin blir inte slagkraftigare i framtiden, om man inte ändrar inriktning.

De 4–6 miljarder som har pumpats in i SSAB har tagits av samhället. Vinsterna på de pengarna kan moderaterna i dag väl pytsa ut på privata ägare.

Andre vice talmannen anmälde att Per Westerberg anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 119 SIVERT ANDERSSON (s):

Herr talman! I detta betänkande behandlas två strukturförändringar inom stålindustrin. Främst gäller det en stor förändring inom den del av specialstålindustrin som tillverkar rostfritt stål. Men också en rekonstruktion av smidesbolaget AB Bofors-Kilsta behandlas i betänkandet.

Därutöver behandlas ett antal motioner.

Till betänkandet finns också ett antal reservationer fogade. I två reservationer från vpk yrkas avslag på de i propositionen presenterade uppgörelserna om det rostfria stålet och Bofors-Kilsta.

Nr 147

Torsdagen den
17 maj 1984

Strukturförändringar inom specialstålsindustrin, m. m.

Strukturförändringar inom specialstålsindustrin, m. m.

Vidare behandlas i vpk-reservationerna frågor om en ny specialstålskommission, ny stålpolitik, framtida utveckling av gruv- och stålindustrin, SSAB och nya råjärnsprocesser.

De borgerliga partierna har enats i reservationer som berör frågor om "framtida ändringar av villkor för villkorslån" och "avveckling av industri-stödspolitiken".

Herr talman! Jag yrkar avslag på samtliga reservationer och bifall till utskottets hemställan i näringsutskottets betänkande 1983/84:35.

Den nu aktuella omstruktureringen av den rostfria stålsektorn aktualiserades i samband med att uppgörelse träffades våren 1982 om bildandet av snabbstålsbolaget Speedsteel.

Bakgrunden var de mycket stora förluster som uppkommit inom den rostfria industrin. När regeringen tillsatte den särskilda stålkommissionen kunde man konstatera att företagen förlorat över 1,2 miljarder kronor under två år. Det fanns också en uppenbar risk att Nyby Uddeholm skulle göra konkurs. Det fanns vidare utländska spekulanter i bakgrunden, och de var uppenbarligen mycket aktiva.

Samtidigt med specialstålskommissionen arbetade företagen med ett förslag som presenterades praktiskt taget samtidigt med kommissionens rapport. Företagen kallade sitt förslag en avsiktsförklaring, innebärande att två bolag skulle bildas.

Under hösten 1983 behandlades avsiktsförklaringen, men den visade sig inte kunna ligga till grund för en statlig medverkan i en uppgörelse om den rostfria stålindustrin.

Anledningen till att en uppgörelse inte kunde träffas var

1. att ägarna begärde större insatser av staten än de själva var beredda att göra,
2. att de dittillsvarande moderbolagsförhållandena i stålrorelserna skulle släppas – alltså skulle inga ansvariga ägare uppträda för de nya företagen – samt
3. att stålrorelserna med den konstruktion som föreslogs måste bedömas gå en mycket oviss ekonomisk och strukturell framtid till mötes.

En komplikation var naturligtvis att under hela den tid överläggningarna pågick en vilande ackordsuppgörelse låg beträffande Nyby-Uddeholm.

I själva verket föreslog företagen bakom avsiktsförklaringen att staten skulle ställa upp med 1 600 milj. kr. i olika avskrivningar mot att de själva tillsköt 750 milj. kr. De överläggningar som fördes med regeringen sprack, och någon uppgörelse kunde inte träffas. Diskussionerna fortsatte emellertid och ledde i början av detta år till en lösning, som nu har presenterats i regeringens proposition.

De avtal som ligger till grund för omstruktureringen av den rostfria industrisektorn kommer att innebära stora förändringar i stålföretagen. Tyvärr drabbas sysselsättningen, och svåra strukturförhandlingar förestår nu ute på de berörda stålorterna.

Genom uppgörelsen kommer emellertid förutsättningarna för industrins överlevnad att bli betydligt bättre än tidigare. Ett av företagen, Nyby-

Uddeholm, befann sig i en akut finansiell kris, och stora förluster skakade de övriga företagen.

Statens insats innebär att lån om sammanlagt 450 milj. kr. efterges. Företagen å sin sida skall ställa upp med sammanlagt 614 milj. kr., vartill får läggas att marknaden genom en av SE-banken garanterad emission skall tillskjuta 300 milj. kr.

Utskottets majoritet anser att regeringens preliminära uppgörelse med företagen är väl avvägd. Staten avskriver lån, men ägarna gör minst lika stora insatser. Utskottet tillstyrker också det bemyndigande som regeringen begär om nya principer för återbetalning av villkorslånet i Nyby-Uddeholm.

Också när det gäller rekonstruktionen av Bofors-Kilsta anser utskottet att det är väsentligt och väl motiverat att staten medverkar i enlighet med regeringens förslag. Rekonstruktionen innebär nämligen att förutsättningar skapas för en konkurrenskraftig tillverkning av fordonskomponenter. Detta har stor industripolitisk betydelse för landet. Uppgåelsen är förmånlig. *Eftergifterna från staten är begränsade. Det begärda bemyndigandet att ändra villkoren för villkorslån i Bofors-Kilsta tillstyrks liksom det upprättade avtalet.*

I propositionen föreslås också att regeringen skall bemyndigas att besluta om framtida villkor för de villkorslån som finns inom specialstålsindustrin. Detta tillstyrker utskottsmajoriteten, eftersom det kan ge bättre förutsättningar för återbetalning och underlättar de strukturlösningar som i framtiden kan bli nödvändiga inom denna industrisektor.

I utskottsbetänkandet behandlas även frågan om selektiva kontra generella politiska åtgärder inom industrin.

I reservation 6 redovisas den borgerliga synen, som går ut på att näringspolitiska åtgärder främst bör vara av generell natur. De borgerliga partiernas företrädare i utskottet har här utvecklat denna tanke ytterligare.

Det är en syn som vi inte kan godta, eftersom selektiva åtgärder måste anses ha betydelse på en rad områden där problem uppkommer eller särskilda behov av resurser ger sig till känna. Detta har vi exemplifierat på s. 15 i betänkandet.

Vpk-reservationerna i övrigt gäller frågor som flera gånger tidigare behandlats i riksdagen. Det är skrotfrågan, metallurgins utveckling, SSAB m. m.

Utskottsmajoriteten har inte funnit tillräckliga skäl för att göra några uttalanden i den riktning som vpk föreslagit.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottsmajoritetens hemställan i betänkande 35.

Anf. 120 PER WESTERBERG (m) replik:

Herr talman! Selektiva åtgärder kan aldrig vara det dominerande inslaget i industristödet. Det finns nyligen avlämnade forskarrapporter som talar om att det svenska industristödet förmodligen har en omfattning och en selektivitet som närmast står i internationell särklass. Vårt stöd till industrin har icke varit exportbefrämjande i så stor utsträckning som skulle ha varit

önskvärt eller avsett att skapa generellt goda möjligheter för industrin att existera. Det har i stället gått ut på att försöka stödja företag med olika bra förutsättningar att klara sig.

Vi beklagar att det har blivit för mycket selektiva stödåtgärder, men det har varit nödvändigt för att i vissa fall möjliggöra en strukturomvandling under socialt acceptabla former. Men detta är ingen politik som man i längden kommer att kunna föra. Det krävs en offensivare industripolitik som ger ökad sysselsättning.

Denna kammare, eller någon annan riksdag, är inte en bättre företagsledning än den som finns i resp. företag. Det system som har skapat den fria svenska ekonomin och det nuvarande välfärdssamhället har byggt på att besluten har tagits där kompetensen varit störst i det enskilda fallet. Det är tyvärr inte i riksdagen.

Anf. 121 LARS-OVE HAGBERG (vpk) replik:

Herr talman! Ägarna har gjort minst lika stora insatser i uppgörelsen som staten, säger Sivert Andersson. Det är mycket svårt att värdera. Det beror på vilka komponenter man väljer. Men avskrivningen av lånen och bolagens motinsats väger väl i alla fall inte jämnt?

Eftergifterna är begränsade och väl avvägda, säger Sivert Andersson också. Går det att bedöma? Har näringsutskottet några underhandsuppgifter som visar att det är så? Anledningen till att vpk inte kan ställa sig bakom uppgörelsen är ju att vi inte alls vet vart de svåra strukturförhandlingar som Sivert Andersson talade om bär hän eller hur framtidsinvesteringarna kommer att ske. Just när det gäller sysselsättning och framtidsinvesteringar i branschen saknas det underlag för att man skall kunna bedöma om uppgörelsen är väl avvägd.

Jag skulle vilja fråga Sivert Andersson: Är det i detta läge tillfredsställande att de lokala facken tvingas gå in i svåra strukturförhandlingar med mycket bundna mandat till följd av uppgörelsen om ägarsamordningen? I uppgörelsen förutsätts nedläggningar när det gäller metallurgi och valsningskapacitet, men inga framtidsinvesteringar. Eller har näringsutskottet information om att det kommer att göras satsningar? Vem kommer då att ta det egentliga ansvaret för sysselsättningen? Är det tillfredsställande för arbetarrörelsen och fackföreningsrörelsen att det går till på detta sätt?

Jag vill också ställa en fråga till Sivert Andersson utifrån en annan position. Är det en lycklig handläggning av regeringen, när de lokala facken inte tilläts spela någon roll i slutuppgörelsen? De fick ju via radio och TV veta att uppgörelsen var ett faktum. Gick det inte, Sivert Andersson, att avvakta med uppgörelsen om den här strukturplanen, så att de berörda hade fått se planen innan uppgörelsen träffades? Hade inte det varit rimligt? Eller är Stenbeck, Wall, Johnson och Skåningarna så starka att de tvingat fram den här uppgörelsen med regeringen? Vilka konsekvenser drar Sivert Andersson och näringsutskottet i så fall av detta faktum?

Anf. 122 SIVERT ANDERSSON (s) replik:

Herr talman! När det gäller Per Westerberg och hans syn på den selektiva resp. generella industripolitiken har jag ingenting att anföra utöver vad vi har fört fram i utskottets skrivning, där vi pekar på att generella åtgärder aldrig kan vara allenarådande, utan måste tillgripas i speciella situationer. Den uppfattningen håller vi fast vid.

Till Lars-Ove Hagberg skulle jag vilja säga att vi betraktar den uppgörelse som regeringen har träffat med ägarna i det nya Avesta som väl avvägd med hänsyn till den samlade bedömning av situationen som var nödvändig att göra. Ett av företagen låg direkt under konkurshot, och de övriga företagen kunde inte åstadkomma en konstruktion som ur ekonomisk synvinkel var godtagbar från statens sida.

Vad beträffar de lokala parterna ligger det så till, att de har varit representerade i en referensgrupp som jag själv har varit ordförande för och som har arbetat med frågan ända sedan våren 1982. Att de lokala parterna inte kunde delta i den slutliga uppgörelsen beror på att förhandlingsrätt inte föreligger mellan ägarna på det planet. Det kan man beklaga, men samtidigt måste man konstatera det omöjliga i att träffa en förhandlingsuppgörelse där samtliga lokala parter kan vara med. Det här är en utomordentligt svår materia, och de diskussioner som har förts med samtliga de fack som finns på företagen visar att de helt har förstått att den här utvägen var den enda möjliga. I slutändan, när avsiktsförklaringen sprack, förklarade också företrädarna för de lokala facken att vi hade alla skäl att vända oss till regeringen och begära ytterligare initiativ. Detta ledde fram till en ganska snabb uppgörelse, när förhandlingarna väl kom i gång.

Anf. 123 PER WESTERBERG (m) replik:

Herr talman! Jag tycker att debatten visar mycket klart varför vi i huvudsak skall inrikta oss på generella åtgärder för att få i gång näringslivet och inte på selektiva insatser. Sivert Andersson talade om att man i speciella fall skulle tillgripa generella åtgärder. Jag skulle vilja säga att det är precis tvärtom. Det allenarådande skall inte endast vara generella åtgärder, men i särskilda fall kan vi gå in med selektiva åtgärder – inte tvärtom. Det tycker jag är det centrala. Det var genom selektiva statliga stödåtgärder som vi, dess värre, skapade situationen i Nyby Uddeholm och i Bofors-Kilstaverken, där vi sakta men säkert sköt saneringen av företagen på framtiden och skapade ännu värre problem, som vi i dag står inför. Något som enligt min mening också har kommit bort i den här debatten och som varken Sivert Andersson eller Lars-Ove Hagberg verkar ha tänkt på är att de selektiva insatserna och stödåtgärderna i Nyby Uddeholm och Bofors-Kilstaverken har ställt regeringen mot väggen, i och med att en konkurs var alternativet i bägge dessa företag. Det var naturligtvis detta som skapade en närmast omöjlig situation, där man inte kunde ge ens ett litet finger för att få till stånd en bra förhandlingsuppgörelse. I den delen tycker jag regeringen måste ha ett erkännande för att den har gjort ett bra jobb. Underlaget finns väl dokumenterat i proposition och betänkande, om nu Lars-Ove Hagberg vill ta del av vad som står där i dess helhet.

Torsdagen den
17 maj 1984

Strukturförändringar inom specialstålsindustrin, m. m.

Anf. 124 LARS-OVE HAGBERG (vpk) replik:

Herr talman! Det måste, vad jag förstår, vara besvärande för Sivert Andersson att få ett sådant stöd av moderaterna i denna fråga. Den samlade bedömning som Sivert Andersson refererar till utgår ju från en utpressningssituation via konkurs hos de intressenter inom storfinansen som finns med. Det var en tvångssituation. Men vilka slutsatser drar då Sivert Andersson, näringsutskottet och kanske i förlängningen fackföreningsrörelsen och regeringen av detta massiva motstånd från storfinansen? Tänker man göra någonting åt det? Så långt jag förstått regeringens politik satsar man i den ekonomiska politiken på dessa s. k. hästar. Men då får vi finna oss i fortsatta sådana här utpressningssituationer, där nedläggningar sker med regeringens och statsmakternas medverkan. Men kanske Sivert Andersson drar någon annan slutsats. Vi får höra!

När det gäller den referensgrupp som Sivert Andersson suttit i är ägarmakten ganska avslöjande. Vad vill Sivert Andersson göra åt det? Man har suttit i en sådan förhandlingssituation att det direkt berörda inte fått del av slutresultatet förrän det kommit till allmänhetens kännedom. Det är ganska anmärkningsvärt och ganska avslöjande för vad makten finns i dagens samhälle.

De sturkturförhandlingar som Sivert Andersson refererade till och där dessa människor nu får dra det tyngsta lasset blir svåra. Hade förutsättningarna för dessa förhandlingar inte blivit bättre om man avvaktat en plan och kunnat pressa fram av ägarna vad de egentligen syftar till i framtiden. Jag vill fråga om Sivert Andersson och utskottet har några andra utgångspunkter.

Jag tycker att de verkliga vinnarna i detta fall – och jag undrar om Sivert Andersson kan instämma i den uppfattningen – egentligen är de båda finanskometererna som dragit sig ur med sitt kapital och sina företag, nämligen Jan Stenbeck och Anders Wall. Hela den här affären luktar ju av att storfinansen inom stålindustrin har utnyttjat sin makt. Regeringen har inte kunnat hålla emot. Det är de arbetande och Bergslagen som nu får bära hela bördan av dessa svåra sturkturförhandlingar. Jag tycker att det är verkligt beklagligt att en arbetarregering och en fackföreningsrörelses ledning ställer sig bakom detta.

Anf. 125 SIVERT ANDERSSON (s) replik:

Herr talman! De verkliga vinnarna i den här affären är naturligtvis de människor som genom denna uppgörelse kommer att få behålla sina jobb. Förlorarna blir naturligtvis de som inte kommer att få plats i den nya organisationen, nya Avesta. Det är alldeles klart att det finns människor som drabbas av denna uppgörelse, här precis som i alla andra sammanhang där en hårt sargad och svårt anfränt industrigren måste rekonstrueras.

Att ägarstrukturen blev som den blev hänger enligt mitt förmenande och enligt de fackliga organisationernas uppfattning samman med den linje som regeringen drev i förhandlingarna, nämligen att det skulle finnas en ny huvudägare vid det här företaget som tog ansvaret för verksamheten under lång tid. Det är en förhandlingsuppgörelse som man verkligen kunnat leva upp till.

De tidigare planerna föll just på det faktum att det inte fanns någon ägare med ett huvudansvar för verksamheten. Det var ingen som ville ta det övergripande ansvaret. En sådan konstruktion skulle alltså i alla avseenden ha varit mycket sämre. För att nå en uppgörelse där man fick de ägarförhållanden som det var rimligt att ställa krav på kom två av ägargrupperna att lämna den här specialstålsindustrin. Jag tror faktiskt att det var mycket lyckligt, eftersom grupperingarna på flera sätt klart och entydigt visat att man var beredd att rösta sig ur specialstålsindustrin så att säga med fötterna.

Man har på olika sätt försökt dra sig ur, och jag tror därför att uppgörelsen kommer att innebära bättre möjligheter till framtida utveckling av specialstålsindustrin.

Andre vice talmannen anmälde att Lars-Ove Hagberg anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 126 HANS PETERSSON i Hallstahammar (vpk):

Herr talman! Inget stål utan malm. Det är en gammal beprövad sanning, som gäller fortfarande. Hur man än diskuterar alternativ till malmbaserad produktion, kommer också skrotet en gång från malmen, och därför måste slutsatsen bli att svensk stålindustri i framtiden måste vara malmbaserad.

För att den skall kunna vara det och för att malmbaseringen skall kunna öka gentemot dagens situation, när man står inför osäkra förhållanden i fråga om tillgången på skrot, måste det fattas vissa framtidsinriktade strategiska beslut. Situationen beträffande skrotet redogörs det för på ett förtjänstfullt sätt i den motion som Yngve Nyquist utvecklas, befria stålindustrin från en del av det skrotberoende som den nu har hamnat i.

I inledningen till betänkandet berörs uppförandet av en järnsvampsanläggning i Stockholm. Jag vet att det inte skall beslutas om den saken här i dag, men jag måste ändå säga att en lokalisering till Stockholm strider mot alla vedertagna begrepp och också mot de övergripande näringspolitiska mål som brukar ställas upp av olika samhällsorgan. För min del kan jag inte se annat än att om det uppförs två verk, måste det ena hamna i malmfälten och det andra i Bergslagen, där yrkeskunnande, tradition och råvaror finns.

När det gäller de nya teknikerna för malmbaserade reduktionsprocesser har vi från vpk under rätt många år motionerat om statliga initiativ för att få i gång pilotanläggningar i lämplig skala, så att den nya teknik eller de nya tekniker som anses vara bärkraftiga kan utvecklas till kommersiell drift. Men oavsett regering eller riksdagsmajoritet har våra förslag hela tiden bemötts mycket ljumt och avvisats.

Förklaringen till det gemensamma svala intresset för den nya tekniken från borgare och socialdemokrater måste vara att man innerst inne accepterar stålkapitalets nedläggningsfilosofi, som innebär minskad produktion. Då behövs inga nya anläggningar, så länge de gamla kan vara i bruk – det är ju rimliga ekonomiska förhållanden.

Så blir det när marknadskrafterna styr även forskning och utveckling. Projekt som skulle få samhällsekonomisk betydelse och ge svensk stålindu-

Torsdagen den
17 maj 1984

Strukturförändringar inom specialstålsindustrin, m. m.

stri en fördel kanske inte alls blir av utan hamnar i stället i andra länder och utvecklas av någon med mer kapital och med större framsynthet.

Med hänvisning till den debatt som fördes häromdagen angående energipolitiken finns det också utifrån de synpunkterna anledning att beröra de nya råjärnsprocesserna. Om de håller vad de lovat – och det får man ju veta om pilotanläggningar kommer till stånd – kan de medverka i ett aktivt energisparande inom industrin.

Jag måste hävda med stor skärpa att det är just sådana utvecklingar som är av betydelse, om man skall komma bort från den fälla som håller på att gillras av storfinans och moderater, där vi skall stå inför valet mellan kärnkraft och kol eller utbyggnad av de sista orörda älvarna. Avgaser från anläggningar kan användas för elproduktion, vilket är viktigt när det gäller att ersätta kärnkraftsel.

Om de nya processerna håller vad de lovar – och det får vi som sagt veta om de drivs fram till en punkt där man får se dem i verklig drift – är de också lönsamma vid en betydligt lägre årsproduktion än de traditionella masugnarna. Det innebär att de också kan användas för att ersätta anläggningar som i dag finns i en decentraliserad industristruktur och kanske i någon mån hjälpa till att restaurera det sargade Bergslagen.

Det krävs alltså en tids- och åtgärdsplan för att skapa en svensk stålindustri som har konkurrenskraft, inte i dag, utan på 1990-talet.

Det har talats mycket om att riksdagen inte skall vara företagsledare. Det har utvecklats ett slags demagogi i dessa frågor. Men det är ingen som menar att riksdagen skall sättas i företagsledningars ställe när det gäller detaljreglering och vad som sker dagligen och stundligen i industrin. Men det förblir en industripolitisk fråga i vidare mening efter vilka riktningar svensk stålindustri skall utvecklas.

Vi har erfarenhet av storfinans. Vi har erfarenhet av hur man river ned hela bygder, hur man avstår att utveckla ny teknik, hur man rationaliserar och avskedar. Det är det alternativ som finns till en styrd ekonomisk-politisk utveckling i fråga om ny processteknik och stålindustri i vårt land. Det är inte svårt att göra det valet för min del.

För att återknyta litet till Bergslagen måste jag nämna några ord om den uppgörelse på storfinansens villkor som den socialdemokratiska regeringen har gjort och som i dag får sådant utmärkt beröm av moderaterna. Den innebär, hur man än ser på den, att Bergslagen töms på resurser och kunnande än en gång, genom avskedanden och nedläggningar. I de alternativ som nu diskuteras inom de berörda stålbolagen har man för Fagerstas del redan i utgångsläget tydligen utgått från förutsättningen att metallurgin skall läggas ned. Det är under sådana ytterst svåra förhållanden som människor skall hantera sin egen bygds och sin egen anställnings vara eller inte vara. Och det är en helt orimlig situation. Här borde finnas en övergripande samhälls-ekonomisk planering, som garanterar liv och arbete åt människor i dessa bygder. Att hänvisa till ägaransvaret eller Jan Stenbeck eller andra kapitalister är helt poänglöst enligt mitt sätt att se. Det är anmärkningsvärt att socialdemokratin efter 90 års kamp fortfarande bygger sitt politiska handlan-

de på en förväntad välvilja och på förnuft ifrån storfinansen. Åtminstone enligt förstamaj-talen står ni i strid med dessa krafter, men i den praktiska politiken litar ni på dem.

När det gäller den framtida inriktningen av stålindustrin skriver utskottets majoritet av socialdemokrater och borgare att man inte kan ställa sig bakom att svensk industri skall styras och planeras på det sätt som vpk-motionen förutsätter. Det innebär i klartext (och mot bakgrund av regeringens handlande) att man anser att svensk stålindustri i stället skall styras och planeras på storfinansens villkor. För vem är det annars som styr? Inte är det den svenska regeringen, som lägger sig platt för dessa krafter.

Anf. 127 HUGO BERGDAHL (fp):

Herr talman! I det betänkande som nu debatteras föreslås dels statlig medverkan för rekonstruktion inom vissa företag i branschen rostfritt stål, dels vissa förändringar av villkoren för s. k. villkorlån, dels statliga insatser för att främja näringslivets utveckling inom Bergslagen.

De delar av vårt land som detta betänkande berör har drabbats mycket hårt av arbetslösheten. Här finns kommuner som toppar arbetslöshetsstatistiken. Jag kan nämna en sådan kommun som Fagersta, som har en betydligt högre arbetslöshet än motsvarande kommuner i Västmanlands län. Icke minst är ungdomsarbetslösheten besvärande.

Proposition 157 föreslår insatser, men de insatserna kommer att endast marginellt beröra sysselsättningssituationen.

Vad först gäller förhandlingarna med berörda företag angående rekonstruktionen av stålföretagen och de avtal som redovisas i bilagor till propositionen har vi från folkpartiets sida ingen annan uppfattning än att de förefaller väl genomförda och ger möjlighet till framtida utveckling inom den berörda branschen. Insatserna från de enskilda företagen och från statens sida i den finansiella rekonstruktionen synes oss väl avvägd. Det är också positivt att de berörda företagen avser att satsa 125 milj. kr. för utvecklingsinsatser i Bergslagsområdet. Vi kan från vårt håll således biträda förslagen i propositionen i detta avseende.

Dessutom föreslås riksdagen bemyndiga regeringen att besluta om eventuella framtida förändringar i villkoren för lån med villkorlig återbetalningsskyldighet, bortsett från de förändringar som gäller avtalen med de nu aktuella specialstålsföretagen. Detta är ett förslag som vi inte kan acceptera från folkpartiets sida. Riksdagen har i samband med utfästelsen om sådana lån beslutat om vissa villkor för återbetalningsskyldighet. Om det i framtiden skulle visa sig nödvändigt med förändringar i dessa villkor på grund av omständigheter som nu inte kan förutses, bör det ankomma på riksdagen att fatta sådana beslut.

När det sedan gäller särskilda utvecklingsinsatser i Bergslagen föreslås ett anslag på 25 milj. kr. för budgetåret 1984/85. Dessa medel skall komplettera de 125 miljoner som näringslivet ställt till förfogande. Jag skulle vilja göra det konstaterandet att regeringspartiet gjort ett stort nummer av dessa 25 miljoner. 25 miljoner är med tanke på de behov som finns i det här området

Nr 147

Torsdagen den
17 maj 1984

Strukturförändringar inom specialstålsindustrin, m. m.

Torsdagen den
17 maj 1984

Strukturförändringar inom specialstålsindustrin, m. m.

en droppe i havet. Den uppsökande verksamhet som medlen skall användas till omfattar enbart sådant som de regionala utvecklingsfonderna redan gör. Vi anser inte att ytterligare medel för samma typ av insatser nu bör ställas till förfogande. I stället anser vi från vårt håll att den föreslagna summan bör användas på ett annorlunda sätt.

Vi föreslår att på grund av det extraordinära läget i Bergslagen, inte minst ungdomsarbetslösheten, skall bidrag till lärlingsutbildning utgå med 90 % under det första året, med 50 % under det andra och med 25 % under det tredje året. Vi räknar med att många ungdomar kan ges en värdefull yrkesutbildning genom sådana insatser. Vi har tidigare anvisat medel för statsbidrag till lärlingsutbildning med 75 %, 50 resp. 25 %. Den ytterligare medelstillsdelning som krävs för det nu föreslagna höjda statsbidraget under första året blir därför ytterst begränsad.

De resterande medlen av dessa 25 miljoner bör användas, enligt vårt sätt att se, till att göra det möjligt för arbetslösa ungdomar att starta egna företag med bibehållen arbetslöshetsersättning. Jag tror att det är ytterst viktigt ur ekonomiska synpunkter att man ger dessa ungdomar en trygg ekonomisk situation under den tid då de bygger upp sina företag.

Enligt nu gällande regler kan arbetslöshetsersättning inte utgå om personen i fråga påbörjar en verksamhet med att starta eget företag. Vi anser att det kan finnas skäl att pröva om inte undantag från denna regel kan göras för att ge en viss ekonomisk trygghet i samband med egna initiativ för att lösa sysselsättningsproblem. Vi tycker att regeringen borde ha fått i uppdrag att lägga fram förslag som möjliggör försöksverksamhet i Bergslagen av det slag som vi förordar.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till reservationerna 5 och 6.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 1 (strukturuppställning inom sektorn rostfritt stål)

Utskottets hemställan bifölls med 290 röster mot 16 för reservation 1 av Oswald Söderqvist.

Mom. 2 (ny specialstålskommission)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 2 av Oswald Söderqvist – bifölls med acklamation.

Mom. 3 (ny stålpolitik)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 3 av Oswald Söderqvist – bifölls med acklamation.

Mom. 4 (rekonstruktion av AB Bofors-Kilsta)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 4 av Oswald Söderqvist – bifölls med acklamation.

Mom. 5 (framtida ändringar av villkor för villkorslån)

Utskottets hemställan bifölls med 172 röster mot 134 för reservation 5 av Tage Sundkvist m. fl.

Mom. 6 (avveckling av industristödspolitiken)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 6 av Tage Sundkvist m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 7 (framtida utveckling av gruv- och stålindustrin)

Utskottets hemställan bifölls med 291 röster mot 16 för reservation 7 av Oswald Söderqvist.

Mom. 8 (SSAB)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 8 av Oswald Söderqvist – bifölls med acklamation.

Mom. 9

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 10 (nya råjärnsprocesser)

Utskottets hemställan bifölls med 291 röster mot 16 för reservation 9 av Oswald Söderqvist.

22 § Anslag till gymnasiala skolor m. m.

Föredrogs utbildningsutskottets betänkande 1983/84:19 om anslag till gymnasiala skolor m. m. (prop. 1983/84:100 delvis och 1983/84:116 delvis).

Anf. 128 ANDRE VICE TALMANNEN:

I fråga om detta betänkande hålls gemensam överläggning för samtliga punkter. Under den gemensamma överläggningen får yrkanden framställas beträffande samtliga punkter i betänkandet.

Anf. 129 GÖRAN ALLMÉR (m):

Herr talman! Utbildningsutskottets betänkande nr 19 omfattar inte mindre än 72 hemställanspunkter, 42 reservationer och 2 särskilda yttranden. Det är därför omöjligt att med den talartid som står mig till buds beröra ens samtliga de reservationer, som vi moderater fogat till betänkandet. Jag är ändå rädd, herr talman, för att jag kommer att överskrida min talartid något. Jag kommer därför att i mitt anförande upphålla mig vid de frågor jag finner principiellt viktiga.

Först, herr talman, vill jag beröra principerna för intagning i gymnasieskolan. Vi moderater delar föredragande statsrådets uppfattning att gymnasieskolan är en del av ungdomsskolan och att utbildning oftast är det enda reella sysselsättningsalternativet de första åren efter genomgången grund-

Nr 147

Torsdagen den
17 maj 1984

Anslag till gymnasiala skolor m. m.

Anslag till gymnasiala skolor m. m.

skola. Sökande under 18 år bör därför ges företräde vid intagning till grundskoleanknutna studievägar. Eftersom gymnasieskolan dimensioneras på en nivå som ligger avsevärt över 100 % av antalet 16-åringar kommer det också i framtiden att finnas utrymme för äldre studerande. Dessa har dessutom möjlighet att få utbildning inom den kommunala vuxenutbildningen, där ett av inträdeskraven är att man lägst skall vara 18 år.

Vi kan dock i övrigt inte acceptera propositionens förslag till urvalsgrunder. Vi avvisar förslaget vad avser särbehandling av sökande med tidigare minst tvåårig gymnasial utbildning. Ett bifall till propositionens förslag i detta avseende skapar verkligen återvändsgränder i systemet. Så länge vi inte kan erbjuda en sökande utbildning enligt hans eller hennes förstahandsval, måste en generell rätt finnas att på nytt kunna tas in i gymnasieskolan. Den utökning av gymnasieskolans dimensionering som vi föreslår bör göra det lättare att erbjuda även dessa plats.

Vi moderater kan heller inte acceptera de övriga förändringarna i regelsystemet för intagning till gymnasieskolan. De s. k. kompletterande urvalsgrunderna bör tas bort. Man skapar inte bättre jämställdhet eller större rättvisa i intagningen genom att premiera för underrepresenterat kön, upprepad ansökan eller arbetslivserfarenhet. Intagning i gymnasieskolan skall ske enbart på grundval av betyg.

Det är glädjande, herr talman, att regeringen och utskottets majoritet äntligen fått upp ögonen för lärlingsutbildningens stora betydelse och att man nu föreslår att den skall bli ett reguljärt inslag i gymnasieskolans utbildningsutbud. Trots alla de fördelar försöksverksamheten med lärlingsutbildning påvisat envisas man dock med att vilja betrakta den som enbart ett komplement till den övriga gymnasieutbildningen. Man föreslår också den försvagningen i systemet som innebär att det tredje året – den s. k. färdigutbildningen – icke skall vara statsbidragsberättigat.

Vi anser att den reguljära gymnasiala lärlingsutbildningen är en utbildningsform som är likvärdig med övrig gymnasial utbildning. Den skall därför kunna vara ett alternativ till linjer och specialkurser i gymnasieskolan. Vidare bör statsbidrag även fortsättningsvis utgå till nuvarande slag av färdigutbildning. Härigenom möjliggörs en treårig utbildning bl. a. i udda yrken. Vi finner inte skäl att ytterligare diskutera regeringens förslag till förändringar av nuvarande lärlingsutbildning, eftersom vi sedan mer än ett år tillbaka föreslagit genomförandet av ett nytt lärlingssystem. Skälen till att vi vill förändra och öka insatserna för lärlingsutbildning är bl. a. följande:

Erfarenheterna av den gymnasiala lärlingsutbildningen i Sverige talar entydigt för att ungdomar med denna utbildningsbakgrund har lättare än andra att få arbete efter avslutad utbildning. Förhållandena i andra länder med lärlingsutbildning är likartade.

Att ungdomar som genomgått lärlingsutbildning har en bättre position på arbetsmarknaden är inte överraskande. Lärlingsutbildning ger en direkt inblick i arbetslivet på ett sätt som skolan ensam aldrig kan åstadkomma. Denna inblick gäller självklart först och främst själva yrkesskolningen, där verklighetsanknytningen bidrar till engagemang och inlevelse hos lärlingarna.

Inblicken gäller emellertid även arbetsrutiner och arbetsmoral. Erfarenheter av också denna sida av arbetslivet ökar unga människors självförtroende och konkurrenskraft på arbetsmarknaden och bidrar till att bryta ner den tveksamhet många företagare i dag känner inför oerfaren arbetskraft.

Åtskilliga kommuner står i dag inför behovet av omfattande moderniseringar av den maskinella utrustningen i gymnasieskolan. Skall den gymnasiala yrkesutbildningen ha några möjligheter att godtagbart förbereda den unga generationen för yrkeslivet är en modern maskinell utrustning nödvändig. Det är därför också ekonomiskt klokt att genom lärlingsutbildning dra nytta av den utrustning företagen förfogar över. Knappa offentliga utbildningsresurser kan därigenom satsas på andra angelägna områden.

Vi föreslår mot denna bakgrund att lärlingsutbildningen utökas till en högst väsentlig andel av den gymnasiala yrkesutbildningen. Lärlingstiden bör varieras mellan två och fyra år, beroende på utbildningens art och krav. Större delen av utbildningstiden förläggs till företag eller andra lämpliga arbetsplatser utanför skolan. Under en till två dagar i veckan bör eleven få undervisning i gymnasieskolan. Lärlingsutbildningen består av undervisning i allmänna ämnen, fackteori och arbetsteknik.

Lärlingarna skall ha rätt att genomgå mer än en utbildning och då få tillgodoräkna sig de delar av föregående lärlingsutbildning som är av betydelse för nästa utbildning. Delar av en lärlingsutbildning skall också kunna tillgodoräknas, om lärlingen vill fortsätta med andra gymnasiestudier. Eleverna skall få betyg och bevis över genomgången utbildning.

Företag och andra arbetsgivare som engageras i lärlingsutbildning har arbetsgivaransvar för lärlingarna. Anpassningar inom ramen för rådande lagstiftning måste ske. Om det visar sig nödvändigt måste en särskild försäkringsform för lärlingar skapas, innehållande regler avseende sjukförsäkring, arbetsskador och liknande.

Lärlingarnas lön bör sättas med utgångspunkt från att de befinner sig under utbildning och att tiden på arbetsplatsen inledningsvis i huvudsak kommer att användas för inläring. Lönen bör höjas successivt under utbildningstidens gång i takt med att den produktiva arbetsinsatsen ökar.

Lönen och de sociala kostnaderna betalas i sin helhet av arbetsgivaren. Det offentliga står för de utbildningskostnader som belastar gymnasieskolan – inkl. kostnaderna för de yrkeslärare som kan komma att bli verksamma i företagen samt för administrationen.

Enskilda företag som vill inrätta lärlingsplatser skall godkännas. Företagen måste kunna bistå med lämpliga handledare. Arbets- och utbildningsförhållandena i övrigt skall svara mot fastställda krav. Några andra villkor för godkännande – t. ex. att företagen omfattas av kollektivavtal – skall inte uppställas.

Vi är medvetna om att en lärlingsreform av den här omfattningen kräver tid och att det är nödvändigt att ett antal återstående frågor får sin belysning och lösning. Riksdagen bör därför uppdra åt regeringen att snarast penetrera de återstående spörsmålen. Regeringen bör redovisa sina åtgärder för riksdagen i sådan tid att lärlingssystemet kan introduceras fr. o. m. läsåret

1985/86. Vi föreslår också att ett lönebidragsbaserat lärlingssystem upprättas för ungdomar mellan 16 och 20 år med minst sex månaders sammanhängande arbetslöshet och bristande eller obefintlig yrkesutbildning. För att placera dessa i yrkesutbildning som lärlingar hos arbetsgivare som ställer sig till förfogande bör lönekostnadstäckning med 75 resp. 50 och 25 % för en treårig lärlingsutbildning erbjudas. Medel för 1 000 ungdomar bör anslås för budgetåret 1984/85.

Jag vill sedan, herr talman, gå över till att beröra frågorna kring gymnasieskolans dimensionering. Först något om principerna för dimensioneringen. Vi kan inte acceptera de ståndpunkter som utskottets majoritet intog vid behandlingen av denna fråga under förra riksmötet, nämligen att elevernas intressen skall vägas mot arbetsmarknadens behov och kommunernas möjligheter att anordna utbildning. Vi anser att elevernas intressen kommer alltför mycket i skymundan och att den uttalade principen speglar en övertro på möjligheterna att förutse utvecklingen på arbetsmarknaden. Vi föreslår därför att riksdagen uttalar att statsmakternas beslut om gymnasieskolans dimensionering i första hand skall grunda sig på det som är känt om elevernas intresse för skilda utbildningsvägar. Endast väl kända och starka arbetsmarknadsskäl och resursskäl bör kunna medge avsteg härifrån.

Jag går efter detta över till att behandla förslagen till elevplatsramar för de närmaste åren. Först några ord om dimensioneringen av lärlingsutbildningen för budgetåret 1984/85. De 5 915 årselevplatser som föreslås i budgetpropositionen är alltför få och innebär i realiteten en nedskärning i förhållande till innevarande budgetår. Det kan vi inte acceptera utan föreslår en ökning med 4 085 i förhållande till regeringens förslag, dvs. sammanlagt 10 000 årselevplatser.

Beträffande gymnasieskolans s. k. stora ram föreslår vi för budgetåret 1984/85 en ökning med 2 100 intagningsplatser i förhållande till budgetpropositionens förslag. Dessa platser bör enbart avse de tre- eller fyraåriga teoretiska linjerna. Därigenom kan man undvika de olyckliga konsekvenserna av att elever som i första hand önskar en teoretisk utbildning, men som inte kommer in på en teoretisk linje, tränger undan de elever som i första hand vill komma in på de yrkesinriktade linjerna. Av samma skäl vill vi ha en sådan omfördelning av ramarna för budgetåret 1985/86 att 2 100 av de tillkommande 4 000 intagningsplatserna fördelas till de tre- och fyraåriga teoretiska linjerna. De resterande 1 900 platserna bör förbehållas en utökning av lärlingsutbildningen.

Samma principiella resonemang bör föras, då det gäller planeringsramarna för 1986/87, varför den i proposition 116 föreslagna utökningen av VSK-sektorn med ca 1 000 intagningsplatser ej bör komma till stånd. Dessa platser bör i stället fördelas på de tre- och fyraåriga linjerna.

Det av regeringen begärda bemyndigandet att medge en utökning av totalramen för gymnasieskolan 1985/86, om marknadsskäl påkallar det, kan vi inte biträda. Om en utökning av totalramen bedöms nödvändig, bör regeringen återkomma till riksdagen med begäran om erforderliga medel på tilläggsbudget.

I budgetpropositionen presenteras förslag till reviderade timplaner för de tre- och fyraåriga linjerna. Den genomgående motiveringen för de föreslagna förändringarna tycks vara att stärka N-linjens ställning. Därvid pekas på den ökade flexibilitet som linjen så väl behöver och nu kan få även på mindre orter, genom alternativämnen som datakunskap och miljövardsteknik. Detta i kombination med ett förbättrat språkprogram och en minskad ämnessplittring bör enligt föredraganden kunna leda till en förbättrad rekrytering till N-linjen.

En förbättrad rekrytering till N-linjen åstadkommer man knappast med de ändringar i timplanen som nu aviseras. Orsaken till N-linjens sjunkande attraktivitet är säkerligen främst att söka i gällande antagningssystem till högre utbildning, som gynnar taktikval i gymnasieskolan. Eleverna väljer helt enkelt en mindre krävande studieväg.

De föreslagna förändringarna i timplanerna innehåller ingenting som förbättrar språkprogrammet eller minskar ämnessplittringen. Omflyttningen mellan de olika årskurserna skapar i stället problem, exempelvis för ämnet historia, som enligt förslaget skall läsas med två timmar i årskurs 1 och med fyra eller två veckotimmar i årskurs 3, beroende på vilken linje eller variant man följer. Enligt nu gällande timplan läses historia med sex eller fyra veckotimmar i enbart årskurs 3. Förslaget medför ett för ämnet ur pedagogiska synpunkter bevärligt uppehåll i ämneskursen under årskurs 2. Med omflyttningen försämras också samläsningsmöjligheter i ämnet i årskurs 3.

Förslaget till timplaneändring innebär även att matematikämnet på N-, NT- och T-linjerna minskar med en halv veckotimme och samhällskunskapen med en veckotimme. Samtidigt ökar idrotten med en halv veckotimme. Att minska matematikämnet på N- och T-linjerna synes inte vara särskilt välbetänkt, i all synnerhet som matematiken är det viktigaste basämnet för datalära. Vi måste fråga oss om man stärker N-linjens ställning med sådana ändringar. Minskningen av samhällskunskapsämnet gör att elever på N- och T-linjerna utestängs från särskild behörighet i ämnet vid högre studier.

Budgetpropositionens förslag innebär vidare att de nuvarande lika totaltimtalen för linjerna i var och en av de tre årskurserna rubbas, vilket måste leda till kostnadsökningar, vilka inte redovisas.

Den ökade flexibiliteten på N-linjen genom införande av möjligheten att läsa alternativämnen även inom ramen för alternativa eller samordnade timplaner kräver enligt vår uppfattning ingen omfattande revidering av nu gällande timplaner utan kan redan nu genomföras efter samma riktlinjer som gäller beträffande normaltimplanen.

En helt enig riksdag fattade i december 1981 beslut om betydande förändringar i gymnasieskolans timplaner. Dessa förändringar har gällt under snart två år och alltså ännu inte tillämpats genom hela den treåriga studiegången. Det är sålunda inte möjligt att dra några slutsatser av de beslutade timplaneförändringarnas utfall. Enligt vår mening måste det vara rimligt att nu gällande timplaner ges möjlighet att verka genom hela utbildningsgången och att en utvärdering görs innan man vidtar nya

förändringar. Förslaget i budgetpropositionen måste av dessa skäl avvisas.

I budgetpropositionen föreslås försöksverksamhet med ämnet kulturkunskap. Ämnet kulturkunskap föreslås syfta till att hos alla elever väcka medvetenhet om det egna kulturmönstret, för att därigenom också öka förståelsen för andra kulturer och öppna vägar för internationell solidaritet. Uppsåtet är förvisso vällovtigt, men förslagets utformning är diffus och motsägelsefull. Vill utbildningsministern med sitt förslag uttala ett underkännande av vad lärare i dag i ämnen som svenska, historia, samhällskunskap, religionskunskap samt konst- och musikhistoria bibringar eleverna om svenskt och internationellt kulturmönster? Om det enbart gäller invandrargruppernas behov i detta avseende, hur skall man i en klass med exempelvis fem olika nationaliteter på en eller två veckotimmar kunna klara det uppställda målet? Skall ämnet läsas med angivet timtal i en, två eller tre årskurser? Vilket eller vilka ämnen skall lämna veckotimmar till kulturkunskapen? Vem eller vilka skall bedriva undervisningen? Propositionens förslag måste bedömas som mycket dåligt underbyggt och bör alltså avslås. Vår uppfattning är att frågor av hithörande slag bäst löses om de grundläggande momenten behandlas inom resp. fackämne. Ytterligare viktiga insatser kan göras av t. ex. folkrörelserna, studieförbunden och invandraranorganisationerna.

Sedan läsåret 1979/80 bedrivs försöksverksamhet med ramtimplaner med obligatoriska och valbara timtal. Enligt lokala beslut inom ramen för SÖ:s föreskrifter har vissa ämnen i normaltplanerna under upp till fem veckotimmar per årskurs bytts ut mot de ämnen som ingått i försöksverksamheten. Vi accepterar utbildningsministerns förslag till förlängning av försöksverksamheten, men vi anser att den bör utvidgas till att omfatta möjligheter till ytterligare fördjupning i ämnen, som redan tidigare finns på timplanen för ifrågasvarande linje. Sådana ämnen kan förslagsvis vara moderna språk på H-linjen, historia och samhällskunskap på H- och S-linjerna, matematik, fysik, kemi och biologi på N- och T-linjerna.

Vad slutligen gäller budgetpropositionens förslag till ändrade grunder för statsbidrag till undervisningsmateriel i gymnasieskolan kan vi inte acceptera dessa. Enligt vår mening bör på sikt samma regler gälla för gymnasieskolan som för grundskolan, nämligen att kommunerna själva i princip skall ha ansvaret för investeringar i skolbyggnader och undervisningsmateriel. För det kommande budgetåret bör dock ett mindre förnyelsebidrag kunna utgå för att underlätta återanskaffning av försliten materiel.

Med det anförda, herr talman, yrkar jag bifall till de 23 reservationerna som moderata företrädare står bakom.

Anf. 130 LARZ JOHANSSON (c):

Herr talman! Efter att ha hört Göran Allmérs inledningsanförande finns det anledning att göra några reflektioner om den moderata skolpolitiken och det sätt på vilken den presenteras. Frågan är om man inte skulle kunna hävda att den saluförs under falsk varubeteckning!

Moderaterna vill gärna framstå som det parti som representerar ett klart

alternativ till den socialdemokratiska skolpolitiken, och det torgför man på allehanda sätt med stora ord och åthävor. Men när det kommer till de viktiga sakfrågorna, de som verkligen påverkar utvecklingen i skolan, delar man regeringens uppfattning och röstar snällt med socialdemokraterna. Så har det varit beträffande grundskolan, där moderaterna, trots allt vackert tal om kunskapskrav och kvalitet i undervisningen, röstade med den socialdemokratiska regeringen när det gällde att spara på anslaget till skolans vikarier, och därigenom delar moderaterna ansvaret för att ha infört lärarlösa dagar i grundskolan.

Så har det också varit när riksdagen fattade beslut om högskolan, där moderaterna mycket aktivt har hjälpt den socialdemokratiska regeringen att lägga ner förskolläro- och fritidspedagogutbildningarna i Uppsala och Borås för att nu inte tala om sabotaget mot tandläkarutbildningen i Malmö.

Så är det också nu, när vi skall besluta om viktiga frågor som rör gymnasieskolan. Regeringen vill här bl. a. ändra principerna för intagning till gymnasieskolan, så att man prioriterar sökande som är 16 och 17 år gamla.

Denna uppfattning får stöd av moderaterna. Därmed skriver moderaterna under på en ändring i skollagen från den nuvarande lydelsen: "Inträdesfordringar må betingas endast av utbildningens syfte." Det ändras till följande lydelse: "Om inträdesfordringar, urvalsgrunder och ytterligare villkor för rätt till undervisning i gymnasieskolan gälla föreskrifter som regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, annan myndighet meddelar."

Här ger moderaterna regeringen en obegränsad frihet att lägga fast villkor för antagningen till gymnasieskolan.

Det här kan jämföras med den rädsla moderaterna givit uttryck för i reservation 16, som Göran Allmér berörde. Där vill man av principiella skäl inte ge regeringen ett bemyndigande att öka totalramen för gymnasieskolan om arbetsmarknadsskäl skulle påkalla detta. Tala om att sila mygg och svälja kameler!

Vidare vill regeringen göra det svårare för dem som redan har en minst tvåårig gymnasial utbildning att åter söka till gymnasieskolan. Men då säger moderaterna nej, omedvetna om att den som har en tvåårig gymnasial utbildning i regel också har hunnit bli 18 år! Det innebär i realiteten att moderaterna anser att det är viktigare att den som fyllt 18 år och redan har en utbildning ges möjlighet att få en till, än att andra ungdomar i samma ålder som ingen utbildning har ges möjlighet att söka till gymnasieskolan.

Det innebär också att moderaterna nu anslutit sig till den uppfattning som socialdemokraterna har, att det är bättre att erbjuda en arbetslös 18-åring fyra timmars arbete per dag i ett ungdomslag än att erbjuda utbildning. Att som Göran Allmér gjorde hänvisa till Komvux är närmast skrattretande, när moderaterna vill skära ned anslagen till Komvux till hälften, med motiveringen att man i första hand skall satsa på ungdomsskolan.

Innan vi kommer in på gymnasieskolans dimensionering lägger moderaterna fast en annan princip. Elevernars intresse för olika utbildningsvägar skall i första hand utgöra grunden för statsmakternas beslut om dimensioneringen av olika utbildningsvägar. Om en sådan princip hade tillämpats tidigare

Torsdagen den
17 maj 1984

Anslag till gymnasiala skolor m. m.

skulle förmodligen halva gymnasieskolan vid det här laget bestå av vårdutbildningar!

Hur såg moderaterna förresten på den principen för ett år sedan, när regeringen skar ned planeringsramarna för JST-sektorn, dvs. jord, skog och trädgård? Då fanns det ett stort och väl uttalat ellevintresse, det fanns bevisligen en god arbetsmarknad, det fanns resurser, och det fanns ett centerförslag om en utökad dimensionering. Men moderaterna valde att rösta med den socialdemokratiska regeringens förslag! Varför tyckte man inte då att elevernas visade intresse skulle tillmätas stor vikt, Göran Allmér?

Så några ord om dimensioneringen. Här föreslår regeringen en utökning av stora ramen med 2 000 intagningsplatser. Moderaterna för sin del vräker till med 2 100, dvs. 100 platser fler! Det är inte dåligt på en planeringsram som omfattar över 121 000 platser! Men för att inte bli beskylld för överbud lägger man sig på 1 000 platser färre när det gäller den lilla ramen och nöjer sig där med en from förhoppning att eventuella problem skall lösas genom omfördelning. Omfördelning från vad och till vem, Göran Allmér?

Den totala ram som regeringen föreslår är otillräcklig, och jag återkommer till detta, men moderaternas är 900 platser mindre. Trots detta föreslår man en kraftig utökning av lärlingsutbildningen – det är i och för sig bra; det tycker vi också att man skall göra, men resonemanget håller inte. Om moderaterna menar allvar med sitt tal om en utökad lärlingsutbildning och om man menar allvar med sitt tal om en större ökning än den regeringen föreslår, bör man ansluta sig till centerns krav när det gäller gymnasieskolans dimensionering. Jag har inte fått några bärande skäl däremot, endast ett vagt uttalande om att man på moderat håll inte kan befria sig från misstanken att det eventuellt kostar pengar.

Självfallet kostar fler platser i gymnasieskolan pengar! Men det är lika självklart att alla andra åtgärder som eljest kan bli aktuella inom uppföljningsansvarets ram kostar mer pengar. Denna sanning har nu accepterats också av regeringen och t. o. m. av finansdepartementet, eftersom finansieringen i gymnasiepropositionen bygger på denna princip. Även moderaterna borde kunna inse denna enkla sanning att anslagen till gymnasieskolan å ena sidan och anslagen till ungdomsuppföljning och ungdomslag å andra sidan fungerar såsom kommunicerande kärl.

Moderaten Rune Rydén har ställt en fråga till utbildningsministern och vädjat om flera gymnasieplatser till Lunds gymnasieregion. Ett gott råd till Rune Rydén: Rösta på centerreservationen.

Låt mig så övergå till centerförslagen: satta i relation till regeringens förslag. Redan i höstas när vi debatterade propositionen om sysselsättningskapande åtgärder föreslog vi en kraftig utökning av gymnasieskolans dimensionering såsom ett medel att erbjuda ungdomar utbildning i stället för arbetslöshet. Vi fick då inte gehör för våra synpunkter, men kort tid därefter meddelade regeringen att man ökade ramen med drygt 1 000 platser.

I samband med budgetpropositionen återkom vi med våra krav och föreslog dessutom att besluten om gymnasieskolans ramar skulle tidigareläggas för att förbättra planeringssituationen för kommunerna och länskol-

nämnderna. Vi får naturligtvis inte bifall till våra förslag nu heller, i varje fall inte direkt i betänkandet, men regeringen har i sin proposition om gymnasieskolans förnyelse lagt in ett avsnitt, där man ökar ramarna med ytterligare 2 000 platser på den stora ramen och 1 000 platser på den lilla ramen till högre specialkurser. I samma proposition föreslår man också att besluten skall tidigareläggas. Som jag förut har nämnt har man också accepterat vårt resonemang om finansiering och återger det nu nästan ordagrant i propositionen.

Allt det här är bra, och vi baxar regeringen framför oss bit för bit, men ännu har vi inte fått den ända dit vi vill komma, dvs. till en dimensionering, som är tillräcklig både för de ungdomar som söker direkt från grundskolan och för äldre sökande med eller utan tidigare utbildning. Vårt förslag ger dessutom utrymme för de högre specialkurser som riksdagen tidigare har beslutat om. Jag syftar då på stimulansbidraget till högre specialkurser inom områdena datateknik och mikroelektronik och den försöksverksamhet med regionalt beslutade högre specialkurser som nu pågår i fem län. Det är märkligt att riksdagens majoritet inte är beredd att anvisa ramar för högre specialkurser, som räcker till de behov som nu har uppstått därför att riksdagens tidigare beslut skall fyllas med konkret innehåll.

Det omedelbara behovet är ca 2 000 platser. Det vet även utskottsmajoriteten, eftersom vi tillkallade skolöverstyrelsen för att få besked. Utskottet förutsätter att skolöverstyrelsen i görligaste mån tar hänsyn till de särskilda behoven i de fem länen, skriver man. Jo, vi tackar och tar emot, men det blir inte flera platser av detta. Hur många utbildningsplatser tror Lars Svensson har kommit till såsom en följd av de stimulansbidrag som vi beslöt om i höstas? Rätt svar är noll, eftersom skolöverstyrelsen inte har haft några platser att fördela.

Det kan då vara intressant att citera ur utskottets betänkande från i höstas. Där sägs att utskottet som delar regeringens uppfattning att det är av stor vikt att det snabbt anordnas utbildningar i ny teknik föreslår att riksdagen bifaller förslaget om stimulansbidrag. Men några platser för att detta skall kunna bli verklighet är man inte beredd att ställa till förfogande. Än märkligare blir detta ställningstagande, då man vet att propositionen om en förändrad gymnasieskola innehåller förslag om att utöka försöksverksamheten med regionalt beslutade högre specialkurser till att omfatta hela landet. Då kommer det att behövas betydligt fler platser inom den lilla ramen, men det verkar inte regeringen och utskottsmajoriteten ha insett. Var tycker Lars Svensson att man skall ta de platserna?

Vidare har vi i vår reservation pekat på möjligheten att skolöverstyrelsen skulle kunna göra omfördelningar mellan ramarna och att länskolnämnderna skulle kunna göra motsvarande omfördelningar inom sina resp. länsramar. Varför är ni så negativa till det, Lars Svensson?

Så några ord om lärlingsutbildningen. Alla säger sig nu ha insett att denna utbildningsform har ett betydande värde, men man hanterar den insikten litet olika. Socialdemokraterna vill endast se lärlingsutbildningen som ett komplement till den reguljära yrkesutbildningen i gymnasieskolan och har

Anslag till gymnasiala skolor m. m.

försökt att lägga ut en lång rad snubbeltrådar för den fortsatta utvecklingen. De värsta attackerna när det gäller formalisering, byråkratisering och fackligt veto har vi lyckats avvärja, men kvar står den njugga inställningen till utbildningsformen som sådan och att man nu tar bort statsbidraget till det tredje lärlingsåret, det s. k. färdigutbildningsåret.

Vi vill se lärlingsutbildningen, liksom annan företagsförlagd utbildning, som ett fullvärdigt alternativ till yrkesutbildningen i gymnasieskolan. Eleverna skall ha rätt och möjlighet att välja mellan olika utbildningsalternativ. För att det skall gälla på så många orter som möjligt krävs ett nytt statsbidragssystem, som gör det lättare för småföretagare och hantverkare att ta emot lärlingar. Vidare måste statsbidraget finnas kvar för det tredje utbildningsåret. Först med dessa förutsättningar, plus en tillräcklig dimensionering av gymnasieskolans elevplatsramar, skapas möjligheter att ge lärlingsutbildningen den omfattning den förtjänar.

När det gäller annan företagsförlagd utbildning återkommer vi till den frågan i samband med behandlingen av propositionen om gymnasieskolans förändring. Även på denna punkt kan vi konstatera att regeringen tagit intryck av våra tidigare motioner och av vad vi sagt i kammardebatten. Vissa avsnitt om den företagsförlagda utbildningen återger på ett förtjänstfullt sätt tidigare kända centerståndpunkter.

Även när det gäller förslagen till elevplatsramar för budgetåren 1985/86 och 1986/87 ligger våra förslag ett gott stycke över den nivå socialdemokraterna och moderaterna har enats om, men jag är övertygad om att våra förslag ligger närmare det verkliga behovet. Och fortsätter socialdemokraterna att närma sig oss i den nuvarande takten – ca 1 000 platser per månad – finns det ett visst hopp även för de kommande åren. Moderaterna anser ju att regeringens bedömning av gymnasieskolans omfattning under dessa år är väl avvägd, så de hänger väl med i vanlig ordning.

Så till den gamla bekanta frågan om självstudietid i gymnasieskolan. Regeringen säger sig uppfylla sitt vallöfte att avskaffa de lärlösa lektionerna genom att ta pengar från en annan del av gymnasieskolan och föra över dem till detta ändamål. Samtidigt passar man på att göra en rejäl besparing. Likafullt finns en betydande del av självstudietiden kvar, så socialdemokraterna har underlag för ett nytt vallöfte 1985. Moderater och folkpartister gör samma operation med pengar som inte finns. Det kände de väl till när de skrev sin reservation, men lät sig ändå inte avskräckas.

Vi har sagt att det är rimligare att kräva självständiga arbetsinsatser av vuxna elever på gymnasiet under ett begränsat antal timmar i veckan än att införa lärlösa dagar för små barn på grundskolenivå. Alltså föreslår vi att de tillgängliga 40 miljonerna förs över till den undervisningsbundna delen av förstärkningsresursen på grundskoleanslaget.

Till sist, herr talman, några ord om en liten fråga som dock är principiellt viktig. Det gäller det särskilda verksamhetsstödet till dansarutbildningen i Stockholms kommun. Det är ett särskilt bidrag som utgår ovanpå det reguljära statsbidrag som gäller för all gymnasieutbildning. Det enda skäl utskottsmajoriteten åberopar för att bibehålla anslaget är: Så här har vi alltid

gjort förut. Låt mig därför ställa frågan till utskottets företrädare: Finns det något godtagbart skäl att i besparingstider, när både grundskolan och gymnasieskolan drabbas av kraftiga besparingar, bibehålla ett extra driftbidrag till en av landets rikaste kommuner?

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationerna 1, 3, 4, 7, 13, 17, 19, 22, 32, 35 och 39.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 131 GÖRAN ALLMÉR (m) replik:

Herr talman! När man lyssnar på Larz Johansson får man en känsla av antingen att han tror att han befinner sig i en frågestund eller att han på något sätt är grälsjuk och måste göra sig av med sin grälsjuka – eller också att han gripits av något slags moderatkomplex. Efter vad jag kunde förstå använde han cirka en tredjedel av sin tid för anförandet till att ägna sig åt moderat skolpolitik. Det är intressant att vår verksamhet på det här området får en sådan uppmärksamhet från centerpartiets sida. Men jag är säker på att om Larz Johansson hade använt sin tid bättre, nämligen till att läsa igenom innehållet i de moderata motionerna och reservationerna och till att lyssna på mitt anförande, skulle han ha funnit svar på alla de frågor han ställde.

Anf. 132 LARZ JOHANSSON (c) replik:

Herr talman! Oavsett vilket mitt syfte var fick mitt anförande i alla fall den effekten för en gångs skull, att någon av de moderata representanterna gick upp till replik. Under det senaste årets skoldebatter har vi nämligen erfarit att så snart vi har velat diskutera sakinnehållet i politiken med moderaterna, har de hukat i bänkarna och vägrat att svara. Egentligen gör Göran Allmér likadant nu. Han lämnar inte några konkreta svar, utan han hänvisar bara till sitt anförande och till sina reservationer.

Men jag kan återupprepa en del av det jag sade tidigare: Det är bara att konstatera att när vi skall fatta beslut i konkreta frågor, sådana frågor som påverkar skolväsendet, då röstar moderaterna med regeringen och för regeringens förslag. Det är detta som räknas, Göran Allmér. Man kan hålla hur många storordiga anföranden som helst och avge hur många reservationer som helst, men det är det faktiska resultatet av politiken som räknas. Jag har redovisat ett antal exempel på moderaternas agerande, och jag misstänker att vi kommer att få uppleva ytterligare ett sådant exempel i kväll, när vi kommer till frågan om gymnasieskolans dimensionering. Det kan nämligen inträffa att moderaterna kommer att ställas inför valet att rösta endera med den socialdemokratiska regeringen eller för centerreservationen. Då får Göran Allmér tillfälle att bekänna färg när det gäller utbildningspolitiken.

Anf. 133 LINNEA HÖRLÉN (fp):

Herr talman! Så här års brukar vi ha ont om tid i kammaren, och jag skall därför försöka att så kortfattat som möjligt behandla utbildningsutskottets

Anslag till gymnasiala skolor m. m.

betänkande nr 19 och då huvudsakligen endast de punkter där folkpartiets uppfattning skiljer sig från utskottsmajoritetens.

Kvalitet och valfrihet är begrepp som enligt folkpartiets mening är väsentliga när det gäller att forma en gymnasial skola för framtiden. Samhället ställer höga krav på kunskaper och anpassningsförmåga hos sina medborgare. Varje människa är en unik yarelse med sin personliga utrustning, som hon också strävar att få utveckla efter sitt individuella mönster. Givetvis kan inte skolan tillfredsställa alla nycker i fråga om utbildning, men den bör sträva efter kvalitet och valfrihet i sina erbjudanden om utbildning.

De övre tonåren är en kritisk period i de ungas liv. I de åren länkas man in på sin kommande levnadsbana, och i de åren knyter man ofta de sociala kontakter som blir viktiga för en många gånger livet ut. Arbetslöshet är alltid svår att bära, men avsaknaden av en meningsfull sysselsättning blir mer förödande för den som aldrig fått den styrka en fast förankring i arbetsmarknaden ger åt livsföringen. Därför är det viktigt att skolan genom den s. k. ungdomsuppföljningen har ett övergripande ansvar för ungdomar upp till 18 år. Det säger sig självt att den uppföljningen lättare kan bli effektiv ju fler av dessa ungdomar som kan inrymmas i den reguljära utbildningen. Från folkpartiets sida menar vi därför att det är riktigt att i dagsläget prioritera 16- och 17-åringarna vid intagningen till gymnasieskolan.

Men för att ytterligare stärka tonåringarnas utbildningsmöjligheter vill vi öka dimensioneringen av gymnasieskolan i förhållande till budgetpropositionens förslag med 5 000 intagningsplatser på den s. k. stora ramen och 2 000 på den lilla ramen, vilket betyder en väsentlig ökning. Därmed yrkar jag bifall till reservationerna 14 och 39.

Vad lärlingsutbildningen beträffar har den ju visat sig vara en framgångsrik metod att förmedla yrkesutbildning. Inte mindre än 95 % har fullföljt sin utbildning, och mer än 95 % har fått fast tjänst efter utbildningens slut. Det är tydligt att den formen av utbildning bör stimuleras, och den bör ses som ett alternativ till annan gymnasieutbildning. Folkpartiet har också förslag till en ny form för stimulansbidrag, som går ut på att ge ett lönebidrag på 75 % av lönen första året, 50 % andra året och 25 % det tredje året. De timlönekostnader som bidraget grundas på bör utgå från ett genomsnitt av existerande avtal för lärlingar. Bidraget skulle alltså successivt trappas ner i relation till lärlingens effektiva arbetsinsats hos företagaren. Detta innebär då också att vi räknar med statsbidrag för färdigutbildning. Vad dimensioneringen av lärlingsutbildningen beträffar anser vi i folkpartiet att den t. v. inte behöver begränsas. Vi är också emot att inrättandet av lärlingsplatser försvåras genom onödiga bestämmelser och förbehåll. Jag yrkar därmed bifall till reservationerna 3, 4, 8 och 11.

Ytterligare två reservationer vill jag beröra. Den ena gäller formen för att finansiera borttagandet av självstudietiden. Där har skolöverstyrelsen föreslagit en modell som vi anser vara bättre än den timreduktion som infördes i höstas. Temastudier skulle kunna organiseras så att man vinner lektionstid, och detsamma gäller den tid som avsätts för skrivningar.

Den andra reservationen berör stödet till svenskundervisningen i årskurs 2 av de yrkesinriktade linjerna. Jag vill betona att vi från folktoppartihåll är synnerligen angelägna om att slå vakt om undervisningen i svenska också för den här gruppen elever. Vi har dock det förtroendet för de lokala myndigheterna att vi tror dem om att använda förstärkningsresurserna till detta ändamål utan att pengarna behöver specialdestineras.

Herr talman! Härmed yrkar jag också bifall till reservationerna 20, 30, 36 och 40 och i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 134 BJÖRN SAMUELSON (vpk):

Herr talman! Jag skall inte bli länge här i talarstolen i kväll. Vi får tillfälle att komma tillbaka och diskutera gymnasieskolan i samband med behandling av propositionen om gymnasieskolan i utveckling. Då kan vi diskutera gymnasieskolan i ett litet längre perspektiv. Det kan nog bli intressant.

Men jag vill i alla fall säga några ord om förslagen i budgetpropositionen. Där föreslås att intagningssystemet till gymnasieskolan skall förändras så, att 16–17-åringar skall prioriteras vid intagning till gymnasieskolan. Det är väl inget fel i att se till att alla de ungdomar som önskar få en gymnasieutbildning skall kunna erhålla en sådan. Men sådana behov anser vi inte att man tillmötesgår genom att låta åldern vara avgörande vid intagning till gymnasieutbildning. Det här övergår i en väldigt aktiv handling. Man skulle kunna byta ut ordet intag mot "insluk".

Vi anser att det mest rättvisa tillvägagångssättet i stället är att utöka antalet platser inom gymnasieskolan. På så sätt slipper man riskera att olika åldersgrupper spelas ut mot varandra, och man kan möjliggöra för ungdomar över 17 år att skaffa sig en utbildning via den vanliga gymnasieskolan. Genom en större åldersspridning på de studerande i gymnasieskolan tillförs också skolan kunskap och erfarenhet från livet utanför. Det tror vi skolan vinner på i längden.

Förslaget kan också ses som ytterligare ett steg i försöken, om än inte formellt så dock reellt, att införa en elvaårig obligatorisk skola. Vi vänder oss starkt mot dessa försök att så att säga smygvägen förlänga skolpliktsåldern. En sak hade varit om man hade anfört rent utbildningspolitiska skäl för en förlängning av skolpliktsåldern och vi hade haft en bred debatt om detta, men det är inte skälet, utan skälet är rent arbetsmarknadspolitiskt – arbetsmarknadspolitiskt i dålig bemärkelse dessutom, för vad som sker är att man gör förlängningen av skoltiden till en ren förvaring av ungdomar som man inte förmår ge rätten till arbete.

Mot bakgrund av vad jag här sagt vill jag yrka bifall till reservation nr 1.

Vad beträffar gymnasieskolans dimensionering vill jag i första hand yrka bifall till reservation 15 och i andra hand till reservation 13. Jag ställer också ett särskilt yrkande, herr talman, som är villkorat till bifall till reservation 13.

Så till detta om lärlösa lektioner. Från vpk:s sida har vi alltid hävdat – och där är vi väl överens åtminstone i tal med socialdemokratin – att utbildning måste vara en investering för framtiden. Det innebär inte att vi för den skull ser all typ av utbildning som framtidsgagnande för samhället eller individen.

Det finns skräckexempel på utbildning som ingen vill ha.

Om man hyser uppfattningen att utbildning kan vara en investering, beroende på om den syftar till att lyfta fram ett samhälles positioner socialt, ekonomiskt och kulturellt, då kommer det naturligtvis att ställas kvalitetskrav på såväl utbildningens innehåll som dess form. Självklart är i det fallet att lärarnas insats spelar en viktig roll. En särskilt viktig roll kan läraren ha när det gäller att vägleda elever som kommer från studieovana miljöer, att vägleda dem genom den kunskapsmassa som de ställs inför i skolan. Då är det helt förkastligt ur såväl pedagogisk som metodisk synpunkt sett att ha lärlösa lektioner.

Jag vill därför yrka bifall till vår reservation nr 23, som innebär att vi en gång för alla kan sätta stopp för detta pedagogiska äventyr.

En annan kvalitetsaspekt gäller statsbidraget till inbyggd utbildning inom gymnasieskolan inom området vårdyrken. Som skäl för denna indragning – det gäller drygt 9 milj. kr. – hävdar utskottsmajoriteten att det här är fråga om en befattningsutbildning, dvs. att utbildningen är inriktad på anställning hos utbildningsanordnaren, i det här fallet kommunen. Vi delar inte den uppfattningen riktigt, utan anser att man mycket väl kan komma att jobba åt någon annan arbetsgivare än kommunen i det yrke man utbildat sig för. Bidraget är dessutom motiverat med hänsyn till de extra resurser som behövs på arbetsplatsen för att eleven skall få en meningsfull praktik.

En konsekvens av ett slopande av dessa bidrag för vårdutbildningar blir förmodligen en minskning av tillgången på bra praktikplatser och på sikt dess värre en försämring av kvaliteten i vårdutbildningen. Redan nu är tillgången på kvalitativt bra praktikplatser ett problem, och ett indragande av statsbidragen förbättrar ju inte situationen. Ett slopande av statsbidragen kommer också att slå väldigt olika i landets kommuner.

Jag måste säga, herr talman, att man blir litet konfunderad, milt sagt, när regeringen nu föreslår ett slopande av detta statsbidrag om ungefär 9 milj. kr. till kommunerna och deras vårdyrkesutbildning. Så sent som för någon vecka sedan föreslog man riksdagen att över gymnasieskoleanslaget betala ut 5 milj. kr. till företag som anordnar lärlingsutbildning, ett stimulansbidrag som man säger.

Då måste jag fråga företrädare för utskottsmajoriteten och socialdemokratin: Hur mycket av dessa pengar som vi skall anslå till gymnasieskolan i dag finns i reserv, så att säga? Det vore intressant att veta det i god tid före nästa allmänna motionstid. Då skulle man veta litet mer vad man har att röra sig med och var man kan plocka pengar.

Jag tror kommunerna behöver dessa pengar bättre än företagen.

Herr talman! Jag vill yrka bifall till de av Nils Berndtson avgivna reservationerna i detta betänkande. Under förutsättning av bifall till reservation 13 yrkar jag också bifall till mitt särskilda yrkande att riksdagen till *Bidrag till driften av gymnasieskolor* med anledning av motion 1983/84:1754 yrkande 4 samt med avslag på proposition 1983/84:100, motionerna 1983/84:1243 yrkandena 21, 22 och 23, 1983/84:1706, 1983/84:1754 yrkande 3 och 1983/84:2016 yrkande 14 i motsvarande delar samt 1983/84:2097 yrkande 17 för budgetåret 1984/85 anvisar ett förslagsanslag av 3 874 000 000 kr.

Anf. 135 LARS SVENSSON (s):

Herr talman! När riksdagen nu behandlar utbildningsutskottets betänkande 19 angående anslag till gymnasieskolan skall jag beröra de delar som handlar om principer för intagning på gymnasieskolan, lärlingsutbildning och gymnasieskolans dimensionering samt kommunernas uppföljningsansvar. Lennart Bladh kommer senare att beröra övriga delar av utskottsbetänkandet.

Gymnasieskolan är en ungdomsskola. Dess dimensionering och uppläggning är i första hand riktad till ungdomar som fortsätter att studera direkt efter grundskolan. Möjligheterna för dessa ungdomar att få arbete är mycket begränsad på grund av åldern, arbetsmarknadssituationen och det ökade behovet av utbildad arbetskraft.

Trots en ökning av det totala antalet platser inom gymnasieskolan har många ungdomar som sökt ej kommit in. I stället har antalet äldre sökande ökat, och de har erhållit platserna.

Regeringen föreslår nu, vilket utskottsmajoriteten tillstyrker, att ungdomar under 18 år ges företräde till de grundskoleanknutna utbildningarna. Därutöver skall i mån av plats även äldre sökande beredas inträde.

Med den kraftiga höjning av ramarna som nu föreslås kommer många äldre sökande att erhålla platser. Resten kan utnyttja Komvux som en lämplig utbildningsform.

Utskottsmajoriten tillstyrker också att de av regeringen föreslagna urvalsgrunderna tillämpas. Utöver betyget skall grunden intresse ersätta tidigare urvalsgrunder.

Reservation 1 av centern avstyrker förslaget med hänsyn till att äldre sökande och ungdomar i kommunernas uppföljningsansvar drabbas av förslaget.

Med hänvisning till vad jag tidigare sagt om gymnasieskolans huvuduppgift, de ökade ramarna samt att kommunernas uppföljningsansvar gäller åldern upp till 18 år, yrkar jag avslag på reservationen.

Jag tycker att Larz Johansson bör sätta sig in i det förslag som föreligger, nämligen att man skall ge förtur för 16–17-åringar. Det framgår alltså klart av den reservation som centern har avgivit att man inte förstått att alla de som ingår i kommunernas uppföljningsansvar i verkligheten har företräde när det gäller att komma in på gymnasieskolan.

I reservation 2 yrkar moderaterna att endast betygen skall utgöra urvalsgrund för intagning till gymnasieskolan. Detta skulle mycket hårt drabba de ungdomar som har förutsättningar och intresse för en utbildning som leder till ett lämpligt yrke. Det innebär också en sortering av rätt till utbildning som vi inte kan acceptera. Med detta yrkar jag avslag på reservation 2.

Regeringen föreslår nu att lärlingsutbildningen skall ingå som en reguljär utbildningsform inom gymnasieskolan. Den skall vara ett komplement till de reguljära studievägar som finns i gymnasieskolan, inte ett alternativ. Den övervägande delen av grundläggande yrkesutbildning sker i dag i gymnasieskolan. Genom den kraftiga utbyggnad som skett och sker av linjer med

Nr 147

Torsdagen den
17 maj 1984

Anslag till gymnasiala skolor m. m.

Torsdagen den
17 maj 1984

Anslag till gymnasiala skolor m. m.

stort antal grenar och varianter samt specialkurser av varierande längd har vi i stort sett en väl fungerande utbildning.

De borgerliga partierna föreslår i reservationer att lärlingsutbildningen skall vara ett alternativ till gymnasieskolans ordinarie utbud. Moderaterna går så långt att de föreslår att huvuddelen av den yrkesinriktade utbildningen skall överföras till lärlingsutbildning. De vill riva sönder vårt utbildningssystem med en bred utbildning inom gymnasieskolan som ger en bra start för inträde i arbetslivet men också möjligheter till fortsatta studier. En utgallring skall enligt moderaternas förslag ske, vilket innebär att de som väljer yrkesutbildning och därigenom blir placerade i lärlingsutbildning ute i företagen får det betydligt svårare att senare återgå till studier om de så önskar. I motsats till tidigare år har centern och folkpartiet nu accepterat moderaternas principiella syn angående lärlingsutbildningen som alternativ till gymnasieutbildningen. Hur långt tänker ni gå? Vill ni också riva upp vårt utbildningssystem? Jag skulle här kunna hänvisa till vad Kenth Skårvik sade förra året när vi diskuterade gymnasieskolan. Han sade så här: Vi i folkpartiet anser lärlingsutbildningen vara utomordentligt bra som komplement till annan utbildning.

Tydligen måste här ha skett en omsvängning från folkpartiets sida. Även inom centern hade man ingen annan uppfattning än den vi hade vid den tidpunkten, att lärlingsutbildningen inte borde vara ett alternativ utan komplement till annan utbildning.

Vi är – och har också tidigare varit – positiva till lärlingsutbildning i de fall där gymnasieskolan ej kan erbjuda utbildning. Samtidigt måste kravet kvarstå att utbildningen skall vara av god kvalitet. Principen med statsbidrag skall även i fortsättningen vara densamma som vid inbyggd utbildning, varför den lön som skall utgå till lärlingen blir en fråga för parterna att avgöra, eftersom lärlingen under utbildningen skall vara anställd av arbetsgivaren.

Regeringens förslag innebär också att färdigutbildningen ej skall ingå i den gymnasiala lärlingsutbildningen. Det bör vara en fråga för parterna att avgöra hur den i fortsättningen skall se ut. Statsbidrag utgår ej längre för denna enligt det förslag som nu föreligger. Då bör man alltså uppmärksamma att det förslag som nu föreligger om att lärlingsutbildningen skall var tvåårig innebär att den i längden blir jämställd med den yrkesinriktade utbildning som är förlagd till gymnasieskolan.

I proposition 116 anmäls att departementet genom en arbetsgrupp med representanter för parterna på arbetsmarknaden kommer att behandla samspelet skola–arbetsliv, där denna fråga som gäller färdigutbildningen självfallet också kommer att upptagas.

Den ram som föreslås för lärlingsutbildningen innebär inte, som moderaterna uttalar i sin reservation, någon minskning. Det är tvärtom en ökning i förhållande till tidigare år. I nästa års ram ingår ej färdigutbildningen, som enligt tillgängliga uppgifter uppgår till 60–70 % av det totala antalet platser. Till detta skall läggas att man inte alls ligger på en så hög nivå när det gäller att utnyttja de platser som är avsatta för lärlingsutbildning som vi hade hoppats, så den föreslagna ramen för lärlingsutbildningen är säkerligen tilltagen för det behov som föreligger.

Med hänvisning till vad jag anfört yrkar jag avslag på reservationerna 3, 4, 5, 6, 7, 8, 10 och 11.

Dimensioneringen av gymnasieskolan för kommande budgetår och planeringsramarna för 1985/86 och 1986/87 behandlas i såväl proposition 100 som proposition 116.

När det gäller principerna för dimensioneringen anser majoriteten att, liksom tidigare år, ungdomarnas intresse skall vägas mot arbetsmarknadens behov och kommunernas möjligheter att anordna utbildning. Att enbart ta hänsyn till ungdomarnas intresse bedömer utskottet ej vara möjligt att göra, och därför avstyrker jag reservation nr 9.

När det gäller dimensioneringen för kommande budgetår föreslår regeringen i proposition 116 en utökning i förhållande till budgetpropositionen med 2 000 platser på stora ramen och 1 000 platser på lilla ramen. Utskottsmajoriteten tillstyrker detta. I reservationer från centern, folkpartiet och vpk föreslås en ytterligare utökning och i reservation från moderaterna en annan fördelning mellan sektorerna.

För att få ordning i debatten om dimensioneringen tycker jag att vi alla från olika håll som skall delta i debatten bör utgå från den ram som är föreslagen i proposition 116. Det är ju detta förslag som man har lyft över från proposition 116 och som vi nu behandlar samtidigt med budgetpropositionen. Det betyder att de önskemål och krav som moderaterna har om en utökning med ytterligare 2 100 platser tillgodoses med råge, eftersom man föreslår en utökning på den stora ramen med 2 000 platser och på den lilla ramen med 1 000 platser.

Både det av mig tidigare refererade förslaget om prioritering av 16-17-åringar, som utgår ifrån att alla som söker gymnasieutbildning skall erhålla sådan, och det ökande antalet äldresökande motiverar att platsantalet på gymnasieskolan utökas. Detta innebär en dimensionering som utgör 111,8 % av antalet 16-åringar. Det är den högsta dimensioneringen någonsin, men den är motiverad med hänsyn till såväl det ökade intresset för utbildning och svårigheterna för ungdomarna att få arbete som samhällets behov av utbildad arbetskraft. Utskottet tillstyrker de föreslagna ramarna och föreslår att regeringen får bemyndigande att, om arbetsmarknadsskäl påkallar det, utöka desamma.

Jag tror att det finns anledning att påminna Larz Johansson om att det inte är så länge sedan han försvarade den dåvarande regeringens politik. Det är ju en mycket kraftig skillnad mellan dimensioneringen av gymnasieskolan i dag och den som gällde vid den tidpunkten. Det har alltså skett en kraftig ökning, och vi tycker att det är riktigt. Jag tror att man skall vara litet försiktig med att använda alltför stora ord när man har den bakgrund som Larz Johansson har.

Utskottet tillstyrker också att regeringen får bemyndigande att göra omfördelning mellan ramarna enligt förslaget. Utskottet vill dock framhålla att fördelning skall kunna ske även från andra sektorer än den ospecificerade inom den stora ramen till den lilla ramen. De här lämnade förslagen skall kunna betyda att risken för att utlagda platser ej utnyttjas blir mindre.

Det förslag som framlägs i proposition 116 om att riksdagen redan nu skall

Nr 147

Torsdagen den
17 maj 1984

Anslag till gymnasiala skolor m. m.

fastställa slutgiltiga ramar för budgetåret 1985/86 tillstyrks, då det underlättar planeringen för länskolnämnder och kommuner. Utskottet tillstyrker dimensioneringen för nämnda budgetår och den föreslagna omläggningen av ramsystemet. Utskottet tillstyrker också de av regeringen föreslagna planeringsramarna för budgetåret 1986/87.

De föreslagna ramarna innebär en väsentlig ökning för gymnasieskolan, och de bör kunna motsvara de krav och önskemål man kan ställa på gymnasieskolan som en ungdomsutbildning. De framställda yrkandena i de i dessa delar bilagda reservationerna får i detta hänseende mer betraktas som överbud och markeringar som saknar reell grund och verklighet.

Med hänvisning härtill yrkar jag avslag på reservationerna 12–19.

Till slut, herr talman, vill jag anföra några synpunkter på kommunernas uppföljningsansvar och reservationerna 39 och 40.

När det gäller medelsberäkningen är detta ett förslagsanslag och antalet platser en beräkningsgrund, varför förändring av anslagsbeloppet ej behöver ske.

När det gäller utvärdering av verksamheten med ungdomsplatser med utbildningsinslag har SÖ av regeringen redan erhållit uppdrag att följa verksamheten och inkomma till regeringen med eventuella förslag.

Därför yrkar jag avslag på reservationerna 39 och 40.

Herr talman! Härmed yrkar jag bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter.

Anf. 136 LARZ JOHANSSON (c) replik:

Herr talman! Lars Svensson sade att han tycker att det är rimligt att 16–17-åringarna skall prioriteras. De som är 18 år och äldre skall tas in därefter, och Lars Svensson bedömer att det också finns ett visst utrymme för dem. Hur menar då Lars Svensson att det skall vara exempelvis i vårdutbildningarna och jord- och skogsutbildningarna? Vi vet att det på många ställen i landet är ungefär 50 % av de intagna eleverna som är 18 år och äldre. Vi vet också att det till dessa utbildningar – eftersom de är mycket populära – i förhållande till antalet platser finns gott och väl 100 % behöriga förstahands-sökande. Med Lars Svenssons resonemang kan det alltså innebära att man vid denna typ av linjer, där det är både rimligt, lämpligt och bra att få in äldre sökande, stänger ute praktiskt taget alla dem som är över 18 år. Hur tänker Lars Svensson lösa den problematiken?

Lars Svensson sade att resten av de äldre sökande som inte kommer in kan utnyttja Komvux. Då är min fråga till Lars Svensson: Hur stor är i dagsläget och inför hösten den lediga kapaciteten i Komvux? Om det inte finns någon kapacitet där – och Lars Svensson är nog medveten om att det inte gör det – hur mycket är man från majoritetens sida beredd att öka anslagen till Komvux, för att ge plats för dessa 18-åringar som nu stängs ute från gymnasieskolan?

Vidare sade Lars Svensson att de som ingår under kommunernas uppföljningsansvar har företräde till gymnasieutbildning. Ja, det är under förutsättning att de har sökt. Men många av dem har avvaktat, för att gå

färdigt den tvååriga individuella studiegången – som man har varit överens om – och de hade för avsikt att söka till gymnasieskolan kommande år, när de är 18 år. Jag har frågat om detta vid besök på ett antal sådana här ungdomscentra och fått beskedet att 17-åringarna inte visste om att de borde söka nu i år, eftersom de inte kände till detta beslut vid den tidpunkt det var aktuellt att söka.

Lars Svensson frågade: Tänker ni riva upp gymnasieskolans yrkesutbildning? Svaret är nej – jag har gett det svaret till Lars Svensson åtskilliga gånger tidigare. Vi vill för vår del se lärlingsutbildningen liksom annan företagsförlagd utbildning som ett fullvärdigt alternativ till yrkesutbildning i gymnasieskolan. Eleverna skall ha rätt och möjlighet att välja mellan olika utbildningsalternativ. Lärlingsutbildningen skall alltså inte ersätta utan vara ett alternativ till yrkesutbildning i gymnasieskolan.

Anf. 137 LINNEA HÖRLÉN (fp) replik:

Herr talman! Beträffande dimensioneringen av gymnasieskolan i stort kan jag ansluta mig till vad som har sagts här av Larz Johansson. Jag skulle också vilja ta upp det som sades nyss om att Kenth Skårvik och jag skulle ha haft olika uppfattningar när det gällde lärlingsutbildningen. Om det finns någon skillnad oss emellan – nu var jag inte här när Kenth Skårvik höll detta anförande – är den av mer semantisk än reell natur.

Folkpartiets uppfattning beträffande lärlingsutbildningen är att den skall accepteras som ett alternativ, bl. a. även på orter där det finns annan utbildning att erbjuda. Om den bara är ett komplement skulle den alltså finnas på orter där det inte finns annan yrkesutbildning tillgänglig. Men vi tror att det är viktigt att den finns som ett alternativ också på de orter där annan yrkesutbildning är möjlig att få.

Anf. 138 GÖRAN ALLMÉR (m) replik:

Herr talman! Beträffande behovet av kompletterande urvalsgrunder gav Lars Svensson inget som helst bärande skäl för att dessa skulle finnas kvar. Det är tydligt att det enda riktiga i det här sammanhanget är att följa det moderata förslaget och låta enbart betygen vara den urvalsgrund som man grundar intagningen till gymnasieskolan på.

När det sedan gällde vårt förslag till lärlingssystem gjorde Lars Svensson gällande att vi ville ersätta den yrkesinriktade breda utbildningen med smal specialisering. Men, Lars Svensson, det är ingen riktig karakteristik av moderat lärlingsutbildning, därför att utbildningen i det moderata förslaget kommer att bli precis lika bred och omfattande som den är i dag i gymnasieskolans yrkesinriktade linjer.

Jag vill erinra om att förslaget bl. a. innebär att undervisningen i allmänna ämnen skall ske inom gymnasieskolans ram en à två dagar i veckan. En elev som har gått igenom lärlingsutbildning enligt det moderata förslaget, kommer alltså att ha precis samma förutsättningar att fortsätta sin utbildning på andra håll i samhället som de elever har som nu genomgår de yrkesinriktade linjerna.

Jag förstår inte, Lars Svensson, varför ni socialdemokrater är så fruktansvärt rädda för att låta det här lärlingssystemet fritt få konkurrera med det etablerade reguljära linjesystemet i gymnasieskolan. Låt oss tillåta denna konkurrens, så får vi sedan se om det blir på det sättet som Lars Svensson gör gällande, nämligen att lärlingssystemet skulle slå ut den yrkesinriktade linjeutbildningen. Gör den det beror det på att lärlingsutbildningen är så otroligt överlägsen.

När det sedan gällde det nuvarande lärlingssystemet gjorde Lars Svensson gällande att det inte var fråga om någon minskning från regeringens sida – snarare en ökning. Men, Lars Svensson, vi räknar fortfarande inte det tredje färdigutbildningsåret i lärlingsutbildningen och hävdar med bestämdhet att så skall ske. Då blir det en minskning.

Efterfrågan är inte tillräckligt stor, säger Lars Svensson. Nej, tacka katten för det, när man inte ger den här lärlingsutbildningen möjlighet att konkurrera på de villkor som den borde ha med den övriga delen av utbildningen.

Anf. 139 BJÖRN SAMUELSON (vpk) replik:

Herr talman! Som ett skäl till det förändrade systemet för intagning till gymnasieskolan anförde Lars Svensson samhällets behov av utbildad arbetskraft. Jag tänkte inte gå upp i replik, men jag blev tvungen till detta eftersom detta skäl väger lätt som en fjäder.

För inte så länge sedan gjordes en undersökning om vilken utbildning arbetslösa ungdomar hemma i Värmland hade. Den undersökningen visade att ungefär två tredjedelar av dem som var arbetslösa hade en mycket gedigen gymnasieutbildning bakom sig. Skälet kan ju bli tyngre, Lars Svensson, om man ser till att ungdomarna också får jobb.

Jag ställde frågor om gymnasieskoleanslaget i mitt första anförande. Hur många miljoner kronor, Lars Svensson, finns det över i gymnasieskoleanslaget? Hur stor är reserven? Jag ställde frågorna därför att det tydligen går att plocka 5 milj. kr. ur anslaget för att stimulera företag till att anordna lärlingsutbildning.

Jag tror att jag ställde ytterligare en fråga: När kommer förslaget om en allmän obligatorisk skola?

Anf. 140 LARS SVENSSON (s) replik:

Herr talman! Först till Björn Samuelson: Det framgår klart att gymnasieskolan är en frivillig skolform. En utökning av gymnasieskolan innebär inte att man tvingar ungdomar att välja gymnasieskola, men man erbjuder möjligheten för dem. Efter hand har antalet ungdomar som sökt till gymnasieskolan ökat. Att jag använde uttrycket "behov av utbildad arbetskraft" berodde på att när man numera läser annonser om lediga platser finner man att det i första hand är yrkesutbildad arbetskraft som söks. Det är självklart att genomgången gymnasieskola är en bra grund för vidare utbildning – man är inte färdigutbildad.

Jag skulle i detta sammanhang vilja säga till Göran Allmér att om man

räknar på det sättet att man utgår från en treårig lärlingsutbildning och inte från det alternativ som ligger till grund för vår beräkning, så är det klart att man får andra siffror. Verkligheten är emellertid den att det totala antalet intagningsplatser till den tvååriga lärlingsutbildning som nu föreslås inte innebär någon minskning i förhållande till nuvarande ram utan tvärtom en ökning. Det skulle vara intressant att fortsätta en ordentlig diskussion om lärlingsutbildningen, för snart tycks det bara vara de som sitter här i kammaren och representerar de borgerliga partierna som tror på att lärlingsutbildning verkligen ger något alternativ.

Jag skulle kunna nämna en resa till Österrike som representanter för LO och SAF har företagit. I sammanfattningen av slutsatserna efter den resan säger man klart ifrån att huvuddelen av den svenska yrkesutbildningen i framtiden måste förbli kolförlagd. Det bör då vara angeläget att utveckla företagsförlagda moment, kompletteringar och alternativ. Lärlingsutbildning bör kunna förekomma endast i fyra fall, bl. a. för udda yrken som ej bygger på gymnasieskolans linjer.

Jag skulle kunna gå vidare och för Göran Allmér, Linnea Hörlén och Larz Johansson peka på vad Johan Pohl, SHIO, säger i en artikel. Uttalandet gäller i första hand moderaterna:

”Förslaget att återinföra någon form av parallellskolesystem, vilket bland annat läggs fram i moderata samlingspartiets rapport 'I lära för arbete', torde bygga på en övertro på företagens intresse att påta sig ett väsentligt större ansvar för yrkesutbildningen än man har i dag.”

Detta visar att huvuddelen av yrkesutbildningen även i framtiden kommer att vara förlagd till skolan.

Anf. 141 LARZ JOHANSSON (c) replik:

Herr talman! Jag vill utnyttja min repliktid till att också svara Lars Svensson på hans frågor till skillnad mot vad han gjorde. Jag fick inga som helst besked när det gäller t. ex. vårdutbildningarna, jord och skog, relationen ungdomssökande-äldresökande.

Lars Svensson menade att jag borde vara försiktig, och han hänvisade därvid till de resonemang vi har fört här sedan några år tillbaka. Lars Svensson vet lika väl som jag att när vi nu diskuterar gymnasieskolans dimensioner är det en väsentlig skillnad mot det var bara för ett par år sedan. Då hade man från statsmakternas sida – regering och riksdag – ambitionen att lägga ut fler platser än kommunerna kunde ta emot. Men sedan har det skett en omsvängning. Nu begär kommunerna att få anordna mer gymnasieutbildning än vad regering och riksdag är beredda att bevilja medelsramar för. Det är först i den situationen som man i realiteten hindrar de ungdomar som vill ha utbildning att få en sådan. Kommunerna är ju de facto beredda att erbjuda ungdomarna denna utbildning.

Kommunerna har nämligen insett – något som också vi så många gånger försökt att framhålla här i riksdagen – att de åtgärder som i stället måste vidtas inom ramen för uppföljningsansvaret och senare för 18-åringarna i form av ungdomslag eller andra arbetsmarknadspolitiska åtgärder kostar

mycket mera än om man erbjuder gymnasieutbildning direkt.

Därför, Lars Svensson, är förhållandena avsevärt annorlunda i dag jämfört med för två tre år sedan. Egentligen skall vi vara glada över det. Nu tar ju kommunerna sitt ansvar på ett helt annat sätt. Då borde också statsmakterna vara beredda att ge kommunerna de förutsättningar som de efterfrågar.

Sedan tycker jag att Lars Svensson borde, om han är intresserad av en bedömning av lärlingsutbildningen och dess värde, ta del av skolöverstyrelsens utvärdering av den lärlingsutbildning som redan införts. Utvärderingen är gjord här i Sverige. Den gäller svenska förhållanden, och det är den som är tillämplig här.

Anf. 142 GÖRAN ALLMÉR (m) replik:

Herr talman! Lars Svensson sade något om att räknesättet är avgörande när det gäller huruvida det är fråga om en ökning eller en minskning beträffande lärlingsutbildningsplatserna i det nuvarande systemet. Jag kan hålla med Lars Svensson om att matematik är ett besvärligt ämne. Men även om vi bara håller oss till två av de fyra räknesätten, nämligen plus och minus, går det ändå inte att komma ifrån att vi för innevarande budgetår har anvisat 6 500 platser för lärlingsutbildning. I budgetpropositionen föreslås för budgetåret 1984/85 5 915 platser. Jag kan inte komma ifrån att det räknesätt som vi får använda i det här fallet är minus. Budgetåret 1984/85 får vi alltså betydligt färre platser än vi tidigare haft.

Beträffande SHIO:s rapport måste jag säga att den på intet sätt överensstämmer med de erfarenheter som vi gjort när vi vid skilda tillfällen åkt runt i olika län och presenterat vårt förslag till lärlingsutbildning, tvärtom.

Anf. 143 LINNEA HÖRLÉN (fp) replik:

Herr talman! Lars Svensson tror inte på en framtid för lärlingsutbildningen mot bakgrund av de förhållanden som f. n. råder här i landet. Men då måste man ju ha i minnet att lärlingsutbildningen haft ganska motiga år. Villkoren för dess verksamhet har nämligen inte varit särskilt gynnsamma. Låt oss se till att villkoren för lärlingsutbildningen återigen blir sådana att denna utbildning verkligen kan visa sin konkurrenskraft gentemot andra utbildningsformer. Då skulle resultatet säkerligen vara till fördel för lärlingsutbildningen.

Anf. 144 LARS SVENSSON (s) replik:

Herr talman! Jag tror på lärlingsutbildningen som ett komplement utifrån de synpunkter som jag tidigare framhållit. Däremot tror jag inte att lärlingsutbildningen vare sig kan eller får bli ett alternativ till gymnasieskolan. Lärlingsutbildningen kan aldrig ge den utbildning eller ha den bredd på undervisningen som eleverna behöver om de skall studera vidare, t. ex. vid någon högskola.

Sedan skulle jag till Göran Allmér och andra som räknar på det här vilja säga följande.

Låt oss se på hur många platser som utnyttjas. Det förslag som vi diskuterade för ett år sedan gällde 4 500 platser. Sedan ökade vi på med

ytterligare 2 000 platser och gav stimulansbidrag. Men verkligheten är ju den att man inte alls har utnyttjat vare sig de platser som fanns i det gamla förslaget eller de platser som tillkom med hjälp av stimulansbidrag. Och det har inte berott på att villkoren varit annorlunda. Villkoren är desamma som beträffande den inbyggda utbildningen. Jag tror att vi måste medverka här, men jag tror inte det hjälper om inte parterna är med på att utnyttja utbildningen som ett komplement och utnyttja den kapacitet som finns i företagen för utbildning. Detta kommer vi tillbaka till när vi skall behandla gymnasieskolan i framtiden.

Jag skulle vilja säga litet grand också till Larz Johansson. Det är intressant hur han för debatten. Han säger att vi skall göra gymnasieskolans dimensionering för de äldre och att vi då skall tänka på hur det är inom vårdsektorn och inom jord- och skogsutbildningarna. Tidigare höll Larz Johansson med om att vi beträffande dimensioneringsprinciperna skulle ta hänsyn till inte bara ungdomarnas intressen utan också arbetsmarknadens behov och kommunernas möjligheter att anordna utbildning. Det var vi överens om när det gällde själva principen. Det har Larz Johansson själv sagt från kammarens talarstol. Men när det nu gäller dimensioneringen föreslår han ytterligare platser. Det kan man genomföra delvis. Skolöverstyrelsen har där det finns möjligheter att anordna utbildning och där det finns sökande redan fördelat vissa platser.

Förhållandena är annorlunda än för två tre år sedan – det stämmer. Vi bedriver en kraftfull utbildningspolitik. Vi försöker att ge ungdomarna möjlighet till utbildning, i gymnasieskolan och som komplement genom lärlingsutbildningen. Detta fanns inte för några år sedan.

Anf. 145 RUNE RYDÉN (m):

Herr talman! Det torde vara bekant för alla att arbetslösheten för ungdomar har ökat starkt under det senaste decenniet och nu befinner sig på en alltför hög nivå. Speciellt svårt är det för ungdomar med kort eller ofullständig skolgång. Men inte ens för ungdomar med gymnasiestudier bakom sig är situationen överallt ljus, och molnen har på senare tid blivit allt hotfullare.

Under de tre senaste åren har arbetslösheten ökat kraftigt för utbildade inom det tekniskt-industriella området. Mer än tre fjärdedelar av ökningen av antalet arbetssökande som skall placeras omedelbart omfattar utbildade i gymnasieskolan. Men till helt övervägande del handlar det om tekniskt-industriella utbildningar. Antalet arbetssökande för omedelbar placering har ökat mycket litet på vård-, social- och konsumtionssektorn samt på ekonomisk och merkantil sektor och nästan inte alls på humanistisk-samhällsvetenskaplig sektor.

De linjer som har den största ökningen av antalet arbetssökande är bygg- och anläggningsteknisk, verkstadsteknisk och elteknisk linje. Vidare har den fyraåriga tekniska linjen en ganska stor ökning av antalet arbetssökande för omedelbar placering. För bygg- och anläggningsteknisk linje, som är värst drabbad i de dåliga byggkonjunkturerna, är det totala antalet arbetssökande

sex gånger så högt som 1980. Det är nästan lika många som gick ut från linjen läsåret 1981/82.

På flertalet linjer utanför det tekniska och naturvetenskapliga området ökade arbetslösheten kraftigt redan i slutet av 1970-talet. Mellan 1978 och 1980 föll 90 % av uppgången i arbetslöshet på utbildade från gymnasieskolans humanistiska, sociala och ekonomiska sektorer. Mellan 1980 och 1983 har däremot antalet arbetssökande med humanistisk-samhällsvetenskaplig inriktning varit oförändrat, medan antalet arbetssökande har ökat med 10 % på linjerna med ekonomisk inriktning. Detta har skolöverstyrelsen tagit fram i en rapport, Vilka blir arbetslösa efter gymnasieskolan.

I utskottsbetänkandet föreslås en dimensionering av gymnasieskolans sektorer som i stort bedöms svara mot både arbetsmarknadens behov och kommunernas möjligheter att anordna utbildningar. Förslaget innebär bl. a. att humanistisk-samhällsvetenskapliga sektorn, den s. k. hs-sektorn kommer att minska fram t. o. m. budgetåret 1986/87. Innevarande budgetår omfattar hs-sektorn 20 900 intagningsplatser, men för de följande tre budgetåren föreslås den omfatta 18 800, 17 495 och 17 770 intagningsplatser. Inom denna krympande sektor, med relativt god arbetsmarknad, finns risk för att den humanistiska linjen kommer att minska ytterligare.

Vid gymnasieskolans start år 1971 hade den humanistiska linjen, h-linjen, det antal elever i intagningsklasser som svarade mot 3,8 % av antalet 16-åringar i den aktuella årskullen. Budgetåret 1982/83 hade hs-sektorn, dvs. humanistisk linje, samhällsvetenskaplig linje, social linje och musiklinje, det antal elever som svarar mot drygt 18 % av antalet 16-åringar i den aktuella årskullen. Det är, enligt min uppfattning, angeläget att hs-sektorn i fortsättningen får behålla ungefär denna procentuella andel av antalet platser i gymnasieskolan när de olika sektorerna dimensioneras, speciellt om arbetsmarknadssynpunkter skall få råda.

Antalet behöriga förstahandssökande till h-linjen inom denna sektor var 4 511 för budgetåret 1982/83. För det följande budgetåret har antalet ökat något. Det saknas sannerligen inte intresse för linjen bland eleverna.

H-linjen erhöll för budgetåret 1982/83 ca 4 000 intagningsplatser, vilket utgör 3,3 % av antalet 16-åringar, och för innevarande budgetår nästan lika många. Men enligt uppgift har åtgärder vidtagits på central nivå som innebär att h-linjen skall minskas ytterligare, närmare bestämt till 3 382 intagningsplatser i årskurs ett för kommande budgetår, dvs. 2,9 % av antalet 16-åringar. Är detta rimligt med hänsyn till arbetsmarknadens behov? Vi är säkert alla överens om att vi behöver språkutbildade människor, och arbetsmarknaden för den här gruppen ungdomar är gynnsammare än för övriga.

H-linjen är också numera den enda linjen som ger en bred språklig utbildning – tre moderna språk under tre årskurser. Linjen måste, enligt min mening, anses vara det naturliga underlaget för rekrytering till högskoleutbildning i andra språk än engelska. En neddragning av h-linjen skulle på sikt kunna leda till en allvarlig utarmning av språkutbildningen i vårt land. Våra kontaktytor med andra språkområden än det anglosaxiska kommer att

minska. Det innebär minskade möjligheter till naturliga och personliga förbindelser på skilda nivåer med länder i exempelvis östeuropa och ostasien, för att bara nämna ett par exempel.

Tyvär innebär den nya planeringsordningen för gymnasiet att riksdagen inte längre anger den beräknade omfattningen av varje linje utan endast omfattningen av varje sektor. Vid fortsatt neddragning av hs-sektorn finns risk för att somliga gymnasieorter kommer att stå utan h-linje. Antalet gymnasieskolor som har halvklass av h-linjen, dvs. omkring 15 elever, har nämligen redan ökat påfallande. För budgetåret 1985/86 räknar skolöverstyrelsen med halvklasser av h-linjen på över 80 gymnasieorter. Det är två tredjedelar av gymnasiekommunerna. Även för stora kommuner har antalet klasser av h-linjen minskat drastiskt. Denna utveckling stämmer inte överens med den övergripande planeringsprincipen för gymnasieskolan, nämligen att varje gymnasieskola skall ha ett brett utbud av studievägar, som innebär bl. a. att åtminstone de treåriga linjerna är representerade på gymnasieorten.

Vad avser socialdemokraterna att göra för att slå vakt om den humanistiska och den språkliga utbildning som eleverna på gymnasieskolans humanistiska linje får?

I vår tid, när så stora resurser avdelas till teknisk och naturvetenskaplig utbildning, är det om möjligt ännu viktigare än tidigare att vi värnar om den humanistiska och språkliga utbildningstraditionen.

Minskning av humanistlinjen innebär att basen för den språkliga utbildningen urholkas. Jag ser på det här med mycket stor oro. Vi lever i ett litet land, tillhör ett litet språkområde och är starkt beroende av vår export och våra internationella kontakter. Har man tänkt på det i tillräcklig omfattning? Tyvärr talar siffrorna om motsatsen. Finns det hopp om en förändring? Vad säger statsrådet, vad säger socialdemokraternas talesmän?

Anf. 146 LENNART BLADH (s):

Herr talman! Jag kommer i mitt anförande att ta upp frågor rörande gymnasieskolan utöver de områden som Lars Svensson har berört.

När det gäller läroplansfrågorna har ansvarigt statsråd nu tagit ytterligare ett steg för att få bort självstudietimmarna, de s. k. lärlösa lektionerna. Regeringen föreslår nu i proposition 1983/84:100 att samtliga självstudietimmar i årskurs 2 av de teoretiska linjerna och två av fem självstudietimmar i årskurs tre av de tre- och fyraåriga linjerna tas bort ur timplanen fr. o. m. läsåret 1984/85.

Införandet av de lärlösa lektionerna, självstudietimmarna, har väckt en bred debatt ute i landet, och det är därför glädjande att de nu enligt regeringens förslag försvinner. Utskottsmajoriteten har inget att erinra mot förslaget utan tillstyrker detsamma i sin hemställan.

Som bas för förslaget ligger bl. a. det beslut som riksdagen i förra riksmötet fattade angående systemet med timreduktioner, som bl. a. möjliggjorde överförande av 40 milj. kr. för borttagande av självstudietimmar.

Med anledning av regeringens förslag om självstudietimmar har i motion 1983/84:1259 yrkats att beslutet om timreduktioner skall omprövas. Ut-

Torsdagen den
17 maj 1984

Anslag till gymnasiala skolor m. m.

skottsmajoriteten avstyrker motionens yrkande i denna fråga.

Även i motionerna 1983/84:1243, yrkande 12, och 1983/84:2097, yrkande 15, avvisas regeringens förslag avseende självstudietimmar. Vidare krävs i motion 1983/84:1754, yrkande 3, att systemet med självstudietimmar helt slopas.

Utskottsmajoriteten finner inga skäl att tillstyrka nämnda motioner utan avstyrker dem. Jag vill nu även yrka avslag på reservationerna 20, 21, 22 och 23.

När det gäller läroplansfrågor har regeringen vidare föreslagit att ämnet svenska skall införas på vissa linjer.

Ämnet svenska finns f. n. inte i årskurs 2 av tvåårig teknisk linje och inte heller i årskurs 2 av bygg- och anläggningsteknisk, beklädnadsteknisk, el- och teleteknisk och fordonsteknisk linje, jordbrukslinjen, livsmedelsteknisk och processteknisk linje, skogsbrukslinjen, trädgårdslinjen samt träteknisk och verkstadsteknisk linje. Regeringen föreslår att svenska skall införas under tre veckotimmar i årskurs 2 på samtliga dessa linjer och minst tvååriga linjelika specialkurser.

Utskottsmajoriteten finner det angeläget med denna förstärkning i ämnet svenska och tillstyrker förslaget.

I samband med riksdagens beslut hösten 1981 om självstudietimmar gjordes även andra ändringar av de tre- och fyraåriga linjernas timplaner i syfte att åstadkomma besparingar genom ökad samläsning. På grundval av SÖ:s förslag föreslås nu i proposition 100 vissa justeringar av timplanerna, dels för att komma till rätta med vissa problem, dels för att stärka den naturvetenskapliga linjens ställning.

Utskottsmajoriteten instämmer i regeringens uppfattning att vissa justeringar bör göras även i nämnda timplaner och tillstyrker förslaget i proposition 1983/84:100 utom på en punkt, som avser studier av moderna språk i årskurs 3. Utskottet anser att det är en fördel för de elever som genom tillvalssystemet endast kan studera ett eller två moderna språk om de i årskurs 3 kan välja mellan engelska, B- och C-språk, och utskottet vill att riksdagen med anledning av motion 1983/84:656 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet har anfört om detta.

Förslaget om ändrade timplaner tillbakavisas i sin helhet i motion 1983/84:1749, yrkande 1. Utskottet avstyrker motionen, och jag yrkar avslag på reservation nr 24.

Utskottet tillstyrker de förslag som regeringen har framlagt i fråga om inrättande av halvklasser i B-form av konsumtionslinjen och ett reguljärt system med ramtimplaner och friare resurstilldelning i årskurs 4 av fyraårig teknisk linje. Utskottet tillstyrker vidare att materialteknisk gren och VVS-teknisk gren införs såsom reguljära studievägar i årskurs 4 av fyraårig teknisk linje samt att transportteknisk gren av fordonsteknisk linje blir en reguljär studieväg.

I motion 1983/84:1749, yrkande 4, anser motionärerna att den föreslagna förlängningen av förskvsverksamheten med ramtimplaner skall ske enligt vad som anförs i nämnda motion med avslag på proposition 1983/84:100.

Utskottet avstyrker motionen och jag yrkar avslag på reservation 29.

Utskottet instämmer vidare i vad som framförs i proposition 1983/84:100 om undervisning i svenska i form av stödundervisning eller svenska såsom främmande språk och yrkar avslag på motion 1984/84:808 angående betygssättning i ämnet. Jag yrkar avslag på reservation 25.

I motion 1983/84:2097 yrkas att rätten till hemspråksundervisning skall tas bort. Utskottet finner inga skäl härför utan hemställer om avslag på motion 2097, yrkande 16. Jag yrkar avslag på reservation 26.

Statsrådet föreslår att försöksverksamhet skall införas med ämnet kulturkunskap. I reservation 27 yrkas avslag på detta förslag. Försöksverksamheten med ämnet kulturkunskap skall pågå i begränsad omfattning i tio skolor. Utskottsmajoriteten anser denna försöksverksamhet vara värdefull och yrkar bifall till förslaget i propositionen.

Vidare föreslår statsrådet försöksverksamhet med estetisk variant av social linje. I reservation 28 yrkas avslag på detta förslag. Erfarenheterna är emellertid goda av den esteiska varianten av social linje och det vore värdefullt att få utvidga försöksverksamheten. Jag yrkar bifall till förslaget i propositionen.

I propositionen föreslås även att man skall avveckla statsbidraget till inbyggd utbildning i gymnasieskolan inom området vårdyrken. I reservation 31 yrkas avslag på detta förslag. Statsrådet anser emellertid att det är en kommunal fråga. Inom parentes sagt kostar det 9 milj. kr. att bedriva denna utbildning. Jag yrkar bifall till propositionens förslag i detta hänseende.

Larz Johansson ställde en fråga avgående viss dansverksamhet i Stockholms kommun. Nog kan man tycka till ibland. Denna verksamhet har pågått en längre tid och har i viss mån blivit en institution. Jag yrkar bifall till propositionens förslag i denna del.

Reservation 30 handlar om resurser för stödinsatser i svenska i årskurs 2 av de yrkesinriktade linjerna. Linnea Hörnlén tog upp denna fråga i sitt anförande. Det kan ibland vara angeläget med sådana stödinsatser, men de fria resurserna skall användas med försiktighet. I nuläget kan vi inte tillstyrka motionens förslag utan yrkar avslag på reservation 30.

Med detta, herr talman, har jag försökt gå igenom de flesta av reservationerna och yrkandena i propositionen. Jag yrkar sammanfattningsvis bifall till utskottets hemställan i dess helhet och avslag på samtliga reservationer.

Anf. 147 GÖRAN ALLMÉR (m) replik:

Herr talman! Det finns ett talesätt som lyder: Berget födde en råtta. Det är ungefär så man skulle kunna karakterisera det sätt på vilket socialdemokraterna nu med bestämdhet hävdar att man har tagit bort självstudietiden i gymnasieskolan. Man har inte tillfört gymnasieskolan några som helst nya resurser. Det socialdemokraterna gör är i stort sett vad vi från den på den tiden borgerliga majoriteten 1981 föreslog att skolorna skulle ha rätt att göra om de ansåg det olämpligt att utnyttja tiden för självstudier.

När det sedan gäller de timplaneförändringar som föreslås i budgetpropositionen vill jag påminna kammarens ledamöter om att Lennart Bladh – som

Nr 147

Torsdagen den
17 maj 1984

Anslag till gymnasiala skolor m. m.

nyss var uppe och yrkade avslag på vår reservation i det avseendet – liksom f. ö. även dagens utbildningsminister, Lena Hjelm-Wallén, tillsammans med ett helt enligt utbildningsutskott 1981 var överens om de förändringar som då tillgreps och som nu har fått verka i två år. Man har alltså inte ens låtit förändringarna gå igenom hela den treåriga gymnasieskolan.

Lennart Bladh anförde inte något som helst bärande skäl för att nu göra de av regeringen föreslagna förändringarna. Han angav inte heller något som helst bärande skäl för att man inte skulle kunna bifalla reservationen från moderat sida. Jag tycker att det är ganska häpnadsväckande.

Anf. 148 LARZ JOHANSSON (c) replik:

Herr talman! Jag trodde att Göran Allmér skulle fortsätta när han på tal om självstudietiden sade att socialdemokraterna inte har tillfört – –.

Anf. 149 TREDJE VICE TALMANNEN:

Repliken gällde Lennart Bladhs anförande.

Anf. 150 LARZ JOHANSSON (c) replik:

Herr talman! Jag replikerar inte Göran Allmér, utan tänkte fortsätta på det han sade. Jag ber om ursäkt om det uppfattades som en replik, för det var inte avsikten.

Jag ville som sagt knyta an till Göran Allmér's uttalande att socialdemokraterna inte har tillfört gymnasieskolan några nya resurser. Min fortsättning skulle då bli: Tvärtom. Socialdemokraterna har faktiskt tagit bort 60 milj. kr. Det är Göran Allmér och jag helt överens om, så det behöver vi inte diskutera. Men Lennart Bladh förteg naturligtvis det.

Socialdemokraterna har alltså inte på något sätt tillfört gymnasieskolan några nya resurser. Man har gjort en stor besparing och flyttat 40 milj. kr. från ett konto till ett annat. Sedan säger socialdemokraterna: Nu har vi tagit bort självstudietiden, åtminstone nästan.

Man tar, Lennart Bladh, bort två av fem möjliga timmar på de tre- och fyraåriga linjerna. Alltså blir det tre möjliga timmar kvar. Då är min fråga om Lennart Bladh vet hur många timmar landets gymnasieskolor under det gångna läsåret i genomsnitt har lagt ut som självstudietid. Det kan vara en intressant upplysning.

Jag ställde i mitt anförande frågan om det särskilda verksamhetsstödet till Stockholms kommun och bad att få några bärande skäl för att detta stöd skall utgå. Om jag uppfattade Lennart Bladh rätt sade han: Det har pågått en tid och i viss mån blivit en institution. Därför avstyrker vi motionen.

Min fråga var emellertid: Hur kan det komma sig att regeringen i besparingstider – när det måste sparas pengar både på grundskolan och på gymnasieskolan – anser att man, utöver det normala gymnasieanslag som utgår till alla skolor, måste ge ett särskilt verksamhetsstöd till en av landets rikaste kommuner? Det var frågan, Lennart Bladh. Det är den som jag vill ha ett svar på. Vad har regeringen för skäl till att ge ett särskilt stöd för den alldeles speciella utbildning som dansarutbildningen är?

Anf. 151 LENNART BLADH (s) replik:

Herr talman! Jag tar dansen först. Jag vet inte när stödet infördes, men det är möjligt att också Larz Johansson har varit med om att ge pengar till denna dansarutbildning. Som jag sade i mitt förra anförande har det en gång bestämts att bidrag skulle ges, och undervisningen fortlöper nu. Det är möjligt att det är fler kommuner som skulle vilja utbilda dansare, men nu ser förslaget ut som det gör, och vi fann inte skäl att den här gången ändra på detsamma. Jag har inte något mer att säga i denna fråga.

När det sedan gäller självstudietimmarna är det många om budet och många som "tycker till". Jag skulle vilja påstå att det genom det system med timreduktioner som infördes frigjordes medel, 40 miljoner, för självstudiernas borttagande. Det blev också brutto en besparing på 60 milj. kr., som gick till annat. Larz Johansson och även andra vet att de pengarna också gick ut till små skolor för att förbättra standarden där. Det fanns alltså en klar linje för hur de här pengarna skulle användas.

Vi skall nu se hur systemet med självstudietimmarna kommer att fungera. Vi tror att det, som det nu är föreslaget, kommer att lyckas så småningom.

Förändringarna på timplanesidan togs också upp. Vi vet inte hur det här kommer att slå, Göran Allmér, men vi tror likväl att det var nödvändigt att göra dessa justeringar. Det är mycket möjligt att det är riktigt att försöken borde fortgå under en längre tid och att man inte skall ändra på något förrän man sett hur resultatet har blivit, men det fanns skäl att ändra i det här läget. Vi har därför godkänt förslaget på den här punkten.

Anf. 152 LARZ JOHANSSON (c) replik:

Herr talman! Nej, Lennart Bladh, jag har inte varit med om att införa det särskilda bidraget till Stockholms kommun. Däremot har jag alltifrån det första året det infördes motionerat om att det skulle tas bort. Jag får väl tolka Lennart Bladhs uttalande så att det ändå finns en viss förhoppning om att det blir en ändring nästkommande år, eftersom Lennart Bladh slutade med att säga att man "inte i år" funnit skäl att ta bort bidraget. Med den mycket svaga argumentering för att bibehålla det som Lennart Bladh har presterat är jag alldeles övertygad om att det kan försvinna nästkommande år.

Lennart Bladh sade också någonting som gjorde inte bara mig häpen, utan jag skulle tro också andra människor i hans omgivning. Han sade att de 60 miljoner som vi sparade på gymnasieskolan i samband med timreduktionen har gått ut till små skolor för att förbättra standarden där – jag skrev ner det ordagrant, så det är exakt vad Lennart Bladh sade. 60 miljoner skulle alltså ha gått ut till små skolor för att förbättra standarden där. Är det verkligen med sanningen överensstämmande, Lennart Bladh? Om inte, kanske det vore bäst att dementera det redan nu, så att inte de presumtiva mottagarna kommer att känna sig alltför besvikna.

Anf. 153 LENNART BLADH (s) replik:

Herr talman! Om man uppfattade det jag sade så, var det ett missförstånd. Timreduktionen innebar en bruttobesparing på 115 miljoner. Av dessa 115

Anslag till gymnasiala skolor m. m.

miljoner gick 40 miljoner till borttagandet av självstudierna. 15 miljoner gick till de små skolorna. Det blev en nettobesparing på 60 miljoner som gick till statskassan för andra åtgärder. Så är det riktiga sakläget.

Anf. 154 ULLA EKELUND (c):

Herr talman! I det betänkande från utbildningsutskottet som vi nu behandlar finns ett avsnitt om försöksverksamheten i gymnasieskolan. Under den rubriken ryms bl. a. motioner om religionskunskapen. En av de motioner jag väckte under den allmänna motionstiden innevarande år återfinns här, och jag vill kort kommentera den och utskottets motivering för sitt avstyrkande.

Det gäller motion 1983/84:545. Jag begär där två saker: dels att religionskunskapen skall finnas som obligatoriskt ämne på gymnasiet tvååriga linjer, alltså även på vårdlinjen, dels att religionskunskapen skall få plats som värdämne i försöken med ämnet kulturkunskap.

Bakgrunden till min begäran är min fasta övertygelse om vår skyldighet att ge våra ungdomar den kunskap i religion och då främst i kristendom som gör att de förstår den kristna etiken, att de förstår bakgrunden till våra normer och värderingar, vår litteratur osv. Men också den hjälp de och vi alla behöver för att i umgänget med andra människor visa respekt för och hänsyn till andra livsåskådningar, tänkesätt och kulturer.

Gymnasieskolan skall vara personlighetsutvecklande. Religionskunskapen spelar i det sammanhanget en viktig roll. Värderingsfrågor har stor betydelse vid bearbetning av existentiella och etiska frågor kring liv, död, arbete, rättvisa och sanning.

Frågor kring människosynen blir allt viktigare inom såväl sociala som ekonomiska och tekniska områden. Inom hela vårdsektorn står det klart på ett helt annat sätt än tidigare att vi måste ta oss an hela människan – kropp, själ och ande. Därför är jag besviken över att utskottet anser att möjligheten att välja religionskunskap i stället för annat ämne på gymnasiet vårdlinje är till fyllest. Val innebär ju att bibehålla och att utesluta. Om valet då står mellan religionskunskap och engelska och engelskan är nödvändig för fortsättning på högskolan, är utgången ganska given. Så borde det inte få vara.

Religionen är en viktig del i en kultur. Man kan inte studera och förstå olika kulturer utan att sätta sig in i den religion, de livsåskådningar och ideologier som präglar och präglar ifrågavarande kultur och folk. Därför kan heller inte ämnet kulturkunskap bli en helhet utan att religionskunskapen tillmäts en berättigad betydelse.

Då jag skrev min motion fanns det inte förutsättningar för att religionskunskapen skulle kunna bli värdämne inom kulturkunskapen. Utskottet hänvisar nu till att SÖ tillskrivit skolorna om att religionskunskapen skall kunna vara värdämne och att religionskunskapslärare skall kunna vara ansvariga för ämnet kulturkunskap. Det är min förhoppning att denna skrivning kommit i tid, så att religionskunskapen har samma reella möjligheter som andra värdämnen när försöket skall utvärderas.

Jag kommer inte att mot ett enigt utskott yrka bifall till min motion, men jag kommer att uppmärksamt följa religionskunskapens ställning såväl inom grundskolan som i gymnasiet.

Nr 147

Torsdagen den
17 maj 1984.

Med detta anförande, i vilket Kersti Johansson, Stig Josefson, Sigvard Persson och Inger Josefsson (alla c), instämde, var överläggningen avslutad.

Anslag till gymnasiala skolor m. m.

Punkt 1

Mom. 1 (prioritering av sökande i åldern under 18 år vid intagning i gymnasieskolan)

Utskottets hemställan bifölls med 247 röster mot 61 för reservation 1 av Kerstin Göthberg m. fl. i motsvarande del.

Mom. 2 och 3 (principer för intagning till gymnasieskolan)

Först biträdades reservation 2 av Per Unckel m. fl. med 79 röster mot 62 för reservation 1 av Kerstin Göthberg m. fl. i motsvarande del. 169 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 169 röster mot 78 för reservation 2 av Per Unckel m. fl. 63 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 4 (29 § lagen om ändring i skollagen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 1 av Kerstin Göthberg m. fl. i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Mom. 5 (lärlingsutbildning som alternativ till annan utbildning i gymnasieskolan)

Utskottets hemställan bifölls med 171 röster mot 140 för reservation 3 av Kerstin Göthberg m. fl.

Mom. 6 (färdigutbildning)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 4 av Kerstin Göthberg m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 10 (förslag om ett nytt lärlingssystem fr. o. m. läsåret 1985/86)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 5 av Per Unckel m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 11 (ett framtida statsbidragssystem m. m.)

Först biträdades reservation 7 av Kerstin Göthberg och Larz Johansson – som ställdes mot reservation 8 av Linnea Hörlén – med acklamation.

Härefter biträdades reservation 6 av Per Unckel m. fl. med 80 röster mot 47 för reservation 7 av Kerstin Göthberg och Larz Johansson. 179 ledamöter avstod från att rösta.

Slutligen bifölls utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 6 av Per Unckel m. fl. – genom uppresning.

Anslag till gymnasiala skolor m. m.

Mom. 13 (principer för gymnasieskolans dimensionering)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 9 av Per Unckel m. fl.
– bifölls med acklamation.

Mom. 15 (lärlingsutbildningens dimensionering)

Utskottets hemställan, som ställdes mot
dels reservation 10 av Per Unckel m. fl.,
dels reservation 11 av Linnea Hörlén,
bifölls med acklamation.

Mom. 17 (ramar för elevplatser i gymnasieskolan för budgetåret 1984/85)

Först biträdde reservation 15 av Nils Berndtson med 30 röster mot 28 för reservation 14 av Linnea Hörlén. 249 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter biträdde reservation 13 av Kerstin Göthberg och Larz Johansson – som ställdes mot reservation 15 av Nils Berndtson – genom uppresning.

Därpå biträdde reservation 12 av Per Unckel m. fl. med 80 röster mot 78 för reservation 13 av Kerstin Göthberg och Larz Johansson. 151 ledamöter avstod från att rösta.

Slutligen bifölls utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 12 av Per Unckel m. fl. – genom uppresning.

Mom. 20 (slutliga ramar för elevplatser i gymnasieskolan för budgetåret 1985/86)

Utskottets hemställan, som ställdes mot
dels reservation 16 av Per Unckel m. fl. i motsvarande del,
dels reservation 17 av Kerstin Göthberg och Larz Johansson,
bifölls med acklamation.

Mom. 21 (visst bemyndigande för regeringen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 16 av Per Unckel m. fl. i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Mom. 23 (planeringsramar för elevplatser i gymnasieskolan för budgetåret 1986/87)

Utskottets hemställan, som ställdes mot
dels reservation 18 av Per Unckel m. fl.,
dels reservation 19 av Kerstin Göthberg och Larz Johansson,
bifölls med acklamation.

Mom. 25 (systemet med timreduktioner)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 20 av Linnea Hörlén – bifölls med acklamation.

Mom. 26 (självstudietimmar)

Utskottets hemställan, som ställdes mot
dels reservation 21 av Per Unckel m. fl.,

dels reservation 22 av Kerstin Göthberg och Larz Johansson samt
dels reservation 23 av Nils Berndtson,
bifölls med acklamation.

Mom. 29 (förändringar av timplanerna för de teoretiska linjerna).

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 24 av Per Unckel
m. fl. – bifölls med acklamation.

Anslag till gymnasiala skolor m. m.

Mom. 35 (betyg i ämnet svenska som främmande språk)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 25 av Per Unckel
m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 36 (rätten till hemspråksundervisning)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 26 av Per Unckel
m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 39 (försöksverksamhet med ämnet kulturkunskap)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 27 av Per Unckel
m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 41 (försöksverksamheten med estetisk variant av social linje)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 28 av Per Unckel
m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 42 (försöksverksamhet med ramtimplaner)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 29 av Per Unckel
m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom: 44 (resurser för stödinsatser i svenska i årskurs 2 av de yrkesinriktade linjerna)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 30 av Linnea Hörnlén
– bifölls med acklamation.

Mom. 45 (statsbidraget till inbyggd utbildning i gymnasieskolan inom området vårdyrken)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 31 av Nils Berndtson
– bifölls med acklamation.

Mom. 52 (visst verksamhetsstöd till Stockholms kommun)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 32 av Kerstin
Göthberg och Larz Johansson – bifölls med acklamation.

Mom. 53 (avgifter för särskild prövning och fyllnadsprövning inom skolväsendet)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 33 av Birger Hagård –
bifölls med acklamation.

Nr 147

Torsdagen den
17 maj 1984

Anslag till gymnasiala skolor m. m.

Punkt 3

Mom. 3 (utvärdering av verksamheten med ungdomsplatser med utbildningsinslag)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 40 av Kerstin Göthberg m. fl. – bifölls med acklamation.

Punkt 5

Mom. 1 och 2 (statsbidrag till undervisningsmateriel i gymnasieskolan)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 41 av Per Unckel m. fl. – bifölls med acklamation.

Övriga punkter och moment

Utskottets hemställan bifölls.

23 § Kammaren beslöt att förhandlingarna skulle fortsättas vid morgondagens sammanträde.

24 § Anf. 155 TREDJE VICE TALMANNEN:

På morgondagens föredragningslista upptas arbetsmarknadsutskottets betänkanden 19 och 18 i nu angiven ordning främst bland två gånger bordlagda ärenden.

25 § Kammaren åtskildes kl. 23.44.

In fidem

BERTIL BJÖRNSSON

/Solveig Gemert